

תורה אור • פרשת בראשית • מאמר 1

השמים כסאי והארץ הדום רגלי אי זה בית וגו'

”השמים כסאי והארץ הדום רגלי”

ה', שאין לו גוף ואין לו מקום, ”יושב” על התורה, מניח את ”רגליו” על עם ישראל
שהמצוות מרוממות, ו”שוכן” בתפילה; כל אחד מאלה נמשך על ידי עבודתו של
האדם עצמו, מהתכוננות ואהבה ועד מעשה וביטול.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ”ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

Likkutei Torah

הפרשה החסידית

likuteitorah.com/he/torah-ohr/bereishis/1/

הנקודה

ה', שאין לו גוף ואין לו מקום, "יושב" על התורה, מניח את "רגליו" על עם ישראל שהמצוות מרוממות, ו"שוכן" בתפילה; כל אחד מאלה נמשך על ידי עבודתו של האדם עצמו, מהתבוננות ואהבה ועד מעשה וביטול.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר שואל כיצד ייתכן שלה', שאין לו גוף ואינו נמצא במקום, יש כיסא והדום לרגליו. ה"שמים", אש ומים, הם התורה. האדם "עושה" את התורה: התבוננות בקריאת שמע — שם עיין — מגלה שכל מה שבעולמות אינו אלא "שם", זיו קלוש; לכן הנשמה משתוקקת לה' עצמו. אהבה זו, שהיא אתערותא דלתתא, ממשיכה את אור אין סוף אל התורה ומורידה אותה ממדרגתה שלפני העולמות אל תרי"ג המצוות. כך התורה היא "כיסא" שעליו רצונו וחכמתו של ה' יורדים ומתלבשים במצוות גשמיות. ה"ארץ" היא המצוות המעשיות, ובראשן הצדקה, המרוממות את ה"רגל" — עם ישראל. מכיוון ש"נעוץ סופן בתחלתן", הנמוך ביותר נעשה לראש, ומעשיו של האדם מעלים את מדותיו אל שכלו. שמים וארץ הם גם תורה שבכתב ותורה שבעל פה. ה"בית" הוא התפילה: באמצעות השתחויה וביטול היא ממשיכה את האור הסובב, שהלב והשכל אינם יכולים להכיל, אור שאינו משגיח בפגמיו של האדם.

מבנה

1	השאלה והתורה כ"שמים"	¶1
כיצד יכול ה', שאין לו גוף, להיות בעל כיסא? התורה היא מן השמים, וכמו השמים היא אש ומים.		
2	האדם עושה את התורה באמצעות התבוננות ואהבה	¶2-4
רחמים מעניקים הבנה; קריאת שמע מלמדת שבעולמות יש רק "שם" של ה'; הדבר מעורר אהבה לה' עצמו, הממשיכה את אור אין סוף אל התורה ומורידה אותו אל המצוות.		
3	התורה ככיסא לה'	¶5
באמצעות משה התורה יורדת; בדומה לשיבה, היא מורידה את "ראשו" של ה' — רצונו וחכמתו — אל המצוות הגשמיות.		
4	הדום לרגליים: הרמת הרגל	¶6-10
ישראל הם ה"רגל" של ה', ובאור החזון היא נעשית לראש; המצוות המעשיות, ובייחוד הצדקה, מעלות את המדות אל החכמה — למעלה ובתוך הנשמה האנושית — וכך האהבה מתקיימת לאורך זמן.		
5	שמים וארץ שבתורה	¶11
התורה שבכתב היא שמים, שבאים מלמעלה; התורה שבעל פה היא ארץ, המשיגה מלמטה את רצון ה'; שלושה דברים נקראים "ארץ".		
6	הבית: תפילה	¶12-14
תפילה שיש בה השתחויה וביטול ממשיכה את האור הסובב, הנעלה מן העולמות, שהלב והשכל אינם מכילים; אור זה שורה בלי להתחשב בפגמיו של האדם.		

ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין
האור שממלא את העולמות ומחיה כל אחד לפי מידתו אינו אלא "שם", זיו קלוש; האור הסובב אותם הוא למעלה מהשגה, והוא יכול רק להקיף את האדם.

אתערווא דלתאא אתערווא דלתאא
האהבה והעבודה של האדם ממשיכות תגובה אלוקית: "רוח אייתי רוח"

נעוץ סופן בתחלתן נעוץ סופן בתחלתן
באור החזור כלפי מעלה, המדרגה הנמוכה ביותר היא הגבוהה ביותר, ולכן ה"רגל" — עם ישראל ומעשיו הגשמיים — נעשית ל"ראש"

התכללות המדות בשכלהתכללות המדות בשכל
מדות המנותקות מן ההבנה חולפות במהרה; כשהן מתעלות אל השכל, הן נעשות יציבות ונעלות יותר.

ביטול בתפילה ביטול
השתחויה לפני ה' כפי שמתחווים לפני מלך שנעלה מכדי להתקרב אליו; היא ממשיכה את האור הסובב, שהתורה והמצוות אינן יכולות להגיע אליו.

קטע 1 • 11

השאלה והתורה כ"שמים"

1 השמים כסאי^{1,2} והארץ הדום רגלי אי זה בית וגו'. להבין איך שייך עליו ית' לומר כסאי³ והדום רגלי.

"השמים כסאי והארץ הדום רגלי, אי זה בית וגו'". יש להבין כיצד מתאים לומר עליו ית' "כסאי" ו"הדום רגלי"?

המאמר פותח בפסוק מישעיהו ומציג את הקושי: כיסא והדום שייכים למי שיש לו גוף ויושב במקום. כיצד אפשר לומר דברים כאלה על ה'

שהרי אין לו דמות הגוף^{4,5} ואינו בגדר מקום וכמ"ש הנה מקום אתי^{6,7} שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו^{8,9}.

שהרי אין לו דמות הגוף ואינו בגדר מקום, כמו שנאמר: "הנה מקום אתי" — הוא מקומו של עולם, ואין העולם מקומו

לה' אין דמות גוף, כפי שנאמר בפיוט "יגדל", המבוסס על דברי הרמב"ם, והוא אינו נמצא במרחב. המדרש מפרש את "הנה מקום אתי" כך שה' מכיל את העולם, ולא שהעולם מכיל אותו; לכן אי אפשר להבין "כיסא" כפשוטו.

אך להבין הענין כי הנה התורה היא מן השמי' כמ"ש כי מן השמים דברתי¹⁰ וגו'

;אך כדי להבין את הענין: הנה התורה היא מן השמים, כמו שנאמר: "כי מן השמים דיברתי וגו'".

התשובה מתחילה בתורה, שה' נתן "מן השמים". אדמו"ר הזקן ראה שה"שמים" שהם כסאו של ה' הם התורה.

דהיינו שהיא בחי' שמים כי שמים אש ומים^{11,12}. וכך גבי התורה כתיב מימינו אש דת למו¹³.

כלומר, היא בחינת שמים, כי שמים הם אש ומים. וכך נאמר על התורה: "מימינו אש דת למו"

חז"ל דורשים את המילה "שמים" כצירוף של אש ומים. גם התורה כוללת את שניהם: היא באה "מימינו" — ימין היא חסד, בדומה למים — והיא "אש דת", שכן אש מסמלת דין.

קטע 2 • 21-4

האדם עושה את התורה באמצעות התבוננות ואהבה

2 והנה כתיב ושמרתם את חוקתי¹⁴ ועשיתם אתם¹⁵ אתם כתיב שהאדם הוא העושה את התורה. וכך אנו

מבקשים¹⁶ בברכת אהבת עולם אהבתנו כו' לשמור ולעשות ולקיים תחלה לעשותה

והנה נאמר: "ושמרתם את חוקתי ועשיתם אותם"; "אתם" כתיב — האדם הוא העושה את התורה. וכך אנו מבקשים בברכת "אהבת עולם אהבתנו וגו'": "לשמור ולעשות ולקיים" — תחילה לעשותה,

את הפסוק "ועשיתם אותם" אפשר לקרוא כאילו נאמר "ועשיתם אתם", כלומר עשו את עצמכם; לפי הקריאה כאן, האדם הוא שעושה את התורה ומביא אותה לידי התהוות. בתפילה שלפני קריאת שמע אנו מבקשים מה' "לשמור, לעשות ולקיים", ולסדר יש משמעות: תחילה יש "לעשות" את התורה, להביא אותה לידי התהוות.

ואח"כ לקיימה¹⁷ והיינו ע"י אב הרחמן¹⁸ רחם עלינו ותן בלבנו בינה^{19,20} שמבחינת רחמים עליונים נמשך בינה והתבוננות בלב להיות בה ועל ידה עשיית והתהוות התורה.

ואחר כך לקיימה. והיינו על ידי "אב הרחמן, רחם עלינו ותן בלבנו בינה": מבחינת הרחמים העליונים נמשכות בינה והתבוננות אל הלב, כדי שבאמצעותן תיעשה התורה ותתהווה.

רק לאחר מכן אפשר "לקיים" אותה. באותה תפילה מבקשים מ"אב הרחמן" "ותן בלבנו בינה": מן הרחמים העליונים של ה' נמשכות בינה והתבוננות ללב, ובאמצעות ההתבוננות התורה "נעשית" ומתהווה.

3 וכיצד תהי' התבוננות זו מבואר בק"ש שמע לשון הכנה²¹ והכנה זו היא בתיבת שמע עצמה

וכיצד תהיה התבוננות זו? הדבר מתבאר בקריאת שמע: "שמע" הוא לשון הכנה, והכנה זו טמונה במילה "שמע" עצמה

ההתבוננות שבאמצעותה "עושים" את התורה מפורטת בקריאת שמע. "שמע" פירושו לא רק להקשיב אלא גם להבין, והמילה עצמה כוללת את הדבר שיש להבין.

כי שמע שם עי²² פיי כי עיין רבתי היא בחינת לך ה'²³ הגדולה והגבורה וכו'

כי "שמע" הוא "שם עיין". כלומר, העיין רבתי היא בחינת "לך ה' הגדולה והגבורה וגוי"

"שמע" מתפרק ל"שם" ו"עיין" — האות שערכה שבעים, הכתובה באות גדולה בתורה בפרשת שמע. העיין הגדולה רומזת ל"לך ה' הגדולה והגבורה...": שבע המדות הרגשיות של ה', שכל אחת מהן כוללת עשר, ובסך הכול שבעים.

ז' מדות עליונות שהם בחינת לך דהיינו שהם בטלים אליו ונכללים במקורן שעדיין אינן בבחינת המשכה והתפשטות למטה להיות עולים בשם גדולה וגבורה וכו'

שבע המדות העליונות, שהן בחינת "לך", כלומר בטלות אליו ונכללות במקורן; הן עדיין אינן נמשכות ומתפשטות למטה עד שיהיו נקראות "גדולה", "גבורה" וגוי.

"לך" פירושו שבשורשן המדות האלה בטלות לגמרי לה'; הן עדיין אינן נמשכות למטה ונעשות תכונות מובחנות, כגון גדולה וגבורה, הפועלות בעולם.

ואזי נקרא בשם ע' רבתי והמשכה שנמשך ומתפשט למטה הוא רק בחינת שם לבד²⁴ שהוא הארה בעלמא

ואז הן נקראות בשם עיין רבתי; ואילו ההמשכה הנמשכת ומתפשטת למטה היא רק בחינת "שם", הארה בלבד

במצבן הנסתר הן בחינת "עיין רבתי". מה שמתפשט למטה בעולם הוא רק "שם": כשם ששם אינו האדם עצמו אלא רק האופן שבו אחרים פונים אליו, כך זו הארה בלבד מן המקור.

וכמאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שאין זו אלא מבחינת שם ומדת מלכותו ית' כי מלכותך מלכות כל עולמים²⁵ כתיב.

כמאמר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"; אין זו אלא בחינת "שם" ומדת מלכותו ית', שהרי נאמר: "מלכותך מלכות כל עולמים".

לכן אומרים "ברוך שם כבוד מלכותו": מה שמגיע לעולם הוא רק ה"שם", מדת מלכותו, כפי שנאמר: "מלכותך מלכות כל עולמים".

4 וזהו ענין בינה להבין דבר מתוך דבר²⁶ פי' תוך דבר נקרא בחינת ממלא כל עלמין שהיא בחינת שם דהיינו בחינת זיו והארה הנמשך תוך עלמין.

וזהו ענין הבינה — להבין דבר מתוך דבר. "תוך דבר" הוא בחינת ממלא כל עלמין, שהיא בחינת "שם", כלומר זיו והארה הנמשכים בתוך העולמות.

ההגדרה המקובלת לבינה היא "להבין דבר מתוך דבר". כאן "תוך" דבר מתייחס לממלא כל עלמין — האור הנכנס לכל עולם ומחיה אותו — והוא רק ה"שם", הארה של ה'.

וצריך להבין מזה שאינו אלא זיו כנ"ל שהוא ית' הוא הסובב כל עלמין ולית מחשבה כו'²⁷ ולא מכל מדות אלין כלל²⁸

יש להבין מכך שאין זה אלא זיו, כנזכר לעיל: הוא ית' סובב כל עלמין, ו"לית מחשבה תפיסא ביה כלל" וגו', והוא "לאו מכל מדות אלין כלל".

מן האור הפנימי יש להסיק על מה שמעבר לו: אם כל זה אינו אלא זיו, הרי שה' עצמו סובב כל עלמין, מעבר לכל תפיסה — כפי שנאמר בתיקוני זוהר, "לית מחשבה תפיסא בך כלל", והוא "לאו מכל מדות אלין כלל".

וע"י זה נמשך להיות ואהבת את הוי"ה אלהיך ממש לדבקה בו ית' בא"ס ב"ה ממש כמ"ש מי לי בשמים²⁹ ועמך לא חפצתי וגו'

ועל ידי זה נמשכת "ואהבת את הוי' אלקיך" ממש — לדבקה בו ית', באין סוף ברוך הוא ממש, כמו שנאמר: "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי וגו'";

ההתבוננות הזאת מביאה ל"ואהבת את הוי' אלקיך" במלוא המובן: כמיהה לדבוק באין סוף עצמו, ולא באחת מהתגלויותיו. זהו קולו של בעל התהילים: "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי".

שיהי' רק חפצו ורצונו שהוי"ה אור א"ס ב"ה עצמו יהיה אלהיך שורה בקרבך דהיינו שיהא גילוי אור א"ס ב"ה עצמו על נפשו

שיהיה כל חפצו ורצונו שהוי', אור אין סוף ברוך הוא עצמו, יהיה "אלקיך" וישרה בקרבך; כלומר, שתהיה בנפשך התגלות של אור אין סוף ברוך הוא עצמו.

האזהב רוצה שהוי', אור אין סוף עצמו, יהיה "אלקיך" — שלך, ישרה בתוכך ויתגלה בנפשך.

והיינו ע"י בכל לבבך שהוא כמ"ש אם ישים אליו לבו³⁰ רוחו ונשמתו אליו יאסף כי רוח אייתי רוח³¹ ואמשיך רוח³² שע"י רוח האדם העולה למעלה שישים אליו

והיינו באמצעות "בכל לבבך", כמו שנאמר: "אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסף", כי "רוח אייתי רוח ואמשיך רוח"; כלומר, באמצעות רוח האדם העולה למעלה, כשהוא "ישים אליו"

הדבר נעשה באמצעות "בכל לבבך". אדמו"ר הזקן מפרש כך את פסוקו של איוב: כאשר אדם מפנה את לבו אל ה', ה' אוסף אליו את רוחו. הכלל שבזהר הוא ש"רוח אייתי רוח" — התעוררות מלמטה מושכת תגובה אלוהית מלמעלה.

דהיינו שלבבו יכסף לדבקה בו ית' ולהמשיך בחי גילוי אלהותו ית' על נפשו ותוך נפשו.

כלומר, שלבו יכסוף לדבקה בו ית' ולהמשיך גילוי אלוהותו ית' על נפשו ובתוך נפשו

"ישים אליו לבו" פירושו שהלב משתוקק לדבוק בה' ולגלות את אלוהותו על נפשו ובתוכה

אזי רוחו ונשמתו מבחינת סובב כל עלמין אליו יאסף להיות מתאסף השראתו אצלו בקרב איש ולב עמוק³³

אזי "רוחו ונשמתו" מבחינת סובב כל עלמין "אליו יאסף", כך ששכינתו תיאסף אצלו, "בקרב איש ולב עמוק"

אזי "רוחו ונשמתו" של ה', מבחינת סובב כל עלמין שלמעלה מן העולמות, נאספות אל האדם ושוורות אצלו, "בקרב איש ולב עמוק"

ומזה נמשך להיות והיו הדברים האלה אשר אנכי³⁴ מי שאנכי³⁵ מצוך כו' שע"י זה נמשך גילוי אלהותו והתהוות התורה בבחינת שמים אש ומים.

ומזה נמשכים "והיו הדברים האלה אשר אנכי, מי שאנכי, מצוך וגו'"; שעל ידי זה נמשכות התגלות אלוהותו והתהוות התורה בבחינת "שמים" — אש ומים.

אחר כך בא הפסוק הבא בפרשת שמע: "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך". "אנכי" פירושו עצמותו של ה', "מי שאנכי". באמצעות האהבה מתגלים האלוהות והתורה מתהווה כ"שמים", אש ומים.

כי הנה התורה קדמה אלפים שנה לעולם³⁶ פי' עולם נקרא בחינת אש ומים³⁷ והתורה גבהה מעלתה מאד בבחינת אלפים שנה שהם למעלה מבחינת עולם וכדי שתמשך לבחינת עולם

שהרי התורה קדמה לעולם אלפיים שנה. פירוש הדבר: "עולם" הוא בחינת אש ומים, ואילו התורה נעלית מאוד במעלתה, בבחינת "אלפיים שנה" שלמעלה מבחינת עולם; וכדי שתמשך לבחינת עולם

המדרש אומר שהתורה קדמה לעולם אלפיים שנה. "עולם" כאן הוא אש ומים — המדות, חסד וגבורה, הכונות את העולמות — ואילו "אלפיים שנה" של התורה מציינות מדרגה גבוהה בהרבה מן העולם. ובכל זאת, יש להמשיכה אל מדרגת העולם

דהיינו להיות מימינו אש כו' שהוא רמ"ח מצות עשה שמימין ושס"ה מצות לא תעשה משמאל כו'

— כלומר, שתהיה "מימינו אש וגו'", שהם רמ"ח מצוות עשה שמימין ושס"ה מצוות לא תעשה משמאל וגו'

המשכה זו היא "מימינו אש": רמ"ח מצוות העשה של התורה מקבילות לצד ימין, חסד, ושס"ה מצוות לא תעשה לצד שמאל, גבורה.

הנה המשכה זו היא על ידי אתערותא דלתתא בואהבת בכל לבבך רוח אייתי רוח ואמשיך רוח

הנה המשכה זו היא באמצעות אתערותא דלתתא שב"ואהבת בכל לבבך" — "רוח אייתי רוח ואמשיך רוח"

מה שממשיך את התורה למטה הוא התעוררות מלמטה — אהבת ה' בכל הלב — שהרי "רוח אייתי רוח"

ועיי זה ודברת במ³⁸ ודברת לשון הנהגה והמשכה דהיינו להיות המשכת אור א"ס ב"ה בתורה.³⁹

ועל ידי זה "ודברת במ": "ודברת" הוא לשון הנהגה והמשכה, כלומר, שתימשך בתורה הארה של אור אין סוף ברוך הוא

אז בא "ודברת במ": המילה "ודברת" היא גם לשון הנהגה והמשכה, כמו הובלה. אמירת דברי תורה ממשיכה את אור אין סוף אל תוך התורה.

קטע 3 • 51

התורה ככיסא לה'

5 וזהו ענין וידבר⁴⁰ ה' אל משה שהמשכת הוי"ה להיות התורה צריך להיות המשכה תחלה לבחינת משה

שהוא⁴¹ מבחינת כי מן המים משיתיהו.⁴²

וזהו ענין "וידבר ה' אל משה": כדי שתימשך הוי"ה בתורה, ההמשכה צריכה לעבור תחילה לבחינת משה, שהיא בחינת "כי מן המים משיתיהו".

התורה מגיעה לעולם באמצעות משה: "וידבר ה' אל משה" פירושו שהמשכת הוי"ה אל התורה עוברת תחילה דרך משה. שמו נובע מן "כי מן המים משיתיהו", ומי התורה הם חכמה; לכן משה הוא הצינור לחכמה האלוהית.

וזהו השמים כסאי שהשמים היא התורה הרי היא כסא עי"ד⁴³ משל שנעשה לשבת וישיבה זו היא השפלה לגבי עמידה שכשהאדם עומד הנה הוא בעל קומה וראשו ומוחו גבוהים מעל הארץ ועיי ישיבה נשפל קומתו.

וזהו "השמים כסאי": השמים הם התורה, והיא כיסא, בדרך משל, שנעשה לישיבה. הישיבה היא הנמכה ביחס לעמידה: כאשר אדם עומד, קומתו שלמה וראשו ומוחו גבוהים מעל הארץ; וכשיבה קומתו מונמכת.

עתה מתבאר הפסוק: "השמים", התורה, הם "כיסאי" של ה'. כיסא מנמיך את היושב עליו: בעמידה ראשו גבוה מעל הארץ, ואילו בישיבה קומתו מונמכת.

כך התורה נעשה כסא לאור א"ס ב"ה לבחינת ראשו שהיא בחינת רצונו וחכמתו ובינתו דאנת חכים⁴⁴

כך התורה נעשית כיסא לאור אין סוף ברוך הוא, לבחינת "ראשו" — רצונו, חכמתו ובינתו, שהרי "אנת חכים"

בדומה לכך, התורה היא "כיסא" שעליו "יושבים" רצונו, חכמתו ובינתו של ה' — כלומר, הם מונמכים ומתלבשים בה. בתיקוני זוהר נאמר על ה': "אנת חכים", אבל לא בחכמה ידועה.

ולא בחכמה ידיעא ומבין ולא בבינה ידיעא⁴⁵ ובתורה יורדים ומשתלשלים חכמתו ובינתו בדברים גשמיים כתפילין וציצית וצדקה ותרומות ומעשרות וקרבנות⁴⁶ כו':

"ולא בחכמה ידיעא, ומבין ולא בבינה ידיעא"; ובתורה יורדות ומשתלשלות חכמתו ובינתו אל דברים גשמיים, כגון תפילין, ציצית, צדקה, תרומות ומעשרות וקרבנות וגוי.

באמצעות התורה חכמה זו, שאינה ניתנת לידיעה, יורדת ומתלבשת במצוות גשמיות — תפילין, ציצית, צדקה, תרומות ומעשרות וקרבנות.

קטע 4 • 10-6

הדום לרגליים: הרמת הרגל

6 והארץ הדום רגלי. הדום בלשון הפסוק הוא כמו שרפרף בלשון הגמרא שהוא ג"כ כסא קטן.

"והארץ הדום רגלי". "הדום" בלשון הפסוק הוא כמו "שרפרף" בלשון הגמרא, שהוא גם כיסא קטן.

עתה בא חלקו השני של הפסוק: "והארץ הדום רגלי". המילה המקראית "הדום" מכונה בתלמוד "שרפרף" — מושב קטן.

והוא מה שמעמיד תחת רגלי היושב להגביה הרגל מעל הארץ וע"ז אמרו בגמ' על פסוק כרסון רמיו אחד לכסא ואחד לשרפרף. כסא הוא הגדול שיושבין עליו ושרפרף הוא הקטן שמעמיד תחת הרגלים.⁴⁷

זהו דבר שמעמידים תחת רגליו של היושב, כדי להגביה את הרגל מעל הארץ. ועל כך אמרו בגמרא, על הפסוק "כרסון רמיו": אחד לכסא ואחד לשרפרף. הכיסא הוא הגדול שיושבים עליו, והשרפרף הוא הקטן שמעמידים תחת הרגליים.

הדום מגביה את רגליו של היושב. התלמוד דורש את לשון הרבים "כרסון" בחזון דניאל כאילו מדובר בכיסא אחד ובהדום אחד.

7 והענין כי הנה⁴⁸ כנסת ישראל נקרא רגל כמ"ש בנים אתם לה' אלהיכם וברא כרעא דאכזה⁴⁹ והנה כמו ע"ד משל שנמצא מעלה יתירה

והביאור הוא שכנסת ישראל נקראת "רגל", ככתוב: "בנים אתם לה' אלקיכם", ו"כן הוא רגל אביו". והנה, כמשל, יש ברגל יתרון

מדוע הארץ היא "הדום רגליו" של ה'? משום שעם ישראל נקרא "רגליו" של ה': הם בניו, והגמרא אומרת "בן הוא רגל אביו" — המשך של אביו. והנה, במובנים מסוימים יש לרגל יתרון על הראש.

ברגל מה שאין בראש שהרגלים הם המהלכים והם נושאים את הראש ומוליכין אותו למחוז חפצו

. שאין בראש: הרגליים הן ההולכות, הן נושאות את הראש ומוליכות אותו אל מחוז חפצו

. הרגליים נושאות את הראש ומביאות אותו למקום שאליו הוא רוצה להגיע; הראש אינו יכול להגיע לשם בלעדיהן

ונמצא הראש צריך להרגל וגם גידי הראש וחיותו שהדם הוא הנפש⁵⁰ הם ברגלים וכשמקזיזין דם מהרגל מתרפא הראש ומתקיים

ונמצא שהראש זקוק לרגל. גם הוורידים של הראש וחיותו — שהרי "הדם הוא הנפש" — נמצאים ברגליים; וכשמוציאים דם מן הרגל, הראש מתרפא ומתקיים.

יתר על כן, הוורידים המספקים דם לראש עוברים דרך הרגליים, והדם הוא החיות. לכן הקזת דם מן הרגל, שהייתה תרופה מקובלת באותה תקופה, יכולה לרפא את הראש.

וכן כמה רפואות יש שעושין ברגלים⁵¹ ומתרפא הראש ובכחינה זו נקרא הרגל ראש⁵² והראש רגל שהוא למטה מהרגל במדרגה זו.⁵³

וכן יש כמה רפואות שעושים ברגליים והראש מתרפא. ובכחינה זו נקראת הרגל ראש והראש רגל, שכן במדרגה זו הוא למטה מן הרגל.

גם רפואות אחרות שנעשות ברגליים מרפאות את הראש. במובן זה הרגל היא ה"ראש" והראש הוא ה"רגל", מפני שהראש תלוי בה.

8 וכך הוא למעלה על ידי התכללות המשכות המדרגות נעוץ תחילתן בסופן⁵⁴ וסופן בתחילתן⁵⁵ אור ישר ואור חוזר⁵⁶ אור ישר נקרא מלמעלה למטה

וכך הוא למעלה: על ידי התכללות המשכות המדרגות, "נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן" — אור ישר ואור חוזר. אור ישר הוא מלמעלה למטה,

משל הרגל מוחל כעת על המדרגות הרוחניות. ספר יצירה אומר על הספירות ש"תחילתן נעוצה בסופן וסופן בתחילתן". הקבלה מדברת על שתי זרימות; הראשונה היא "אור ישר", היורד מן המדרגה הגבוהה ביותר לנמוכה ביותר.

כל מה שלמעלה הוא העליון ואור חוזר ממטה למעלה כל מה שלמטה הוא העליון וזהו נעוץ תחילתן בסופן שסופן הוא תחילתן שבחינת הרגל נקרא ראש.

שבו כל מה שלמעלה הוא העליון; ואור חוזר הוא ממטה למעלה, שבו כל מה שלמטה הוא העליון. וזהו "נעוץ תחילתן בסופן"; שסופן הוא תחילתן, כי בחינת הרגל נקראת ראש.

באור ישר העליון הוא הנעלה; ב"אור חוזר", העולה מלמטה, התחתון הוא הנעלה. לכן הסוף הוא גם התחלה: ה"רגל" נעשית "ראש".

וישראל נקראו ראשית^{57, 58, 59} וכתוב וירא ראשית לו⁶⁰ ועיי אתערותא דלתתא נעשה למעלה תיקון אורות עליונים וזהו שמצינו במשה שבחטא העגל נטלו ממנו אלף אורות (ובשבת חוזרין⁶¹ ונותנין אליו במתנה וזהו ישמח משה במתנת חלקו)⁶²

וישראל נקראו "ראשית", וכתוב "וירא ראשית לו". ועל ידי אתערותא דלתתא נעשה למעלה תיקון באורות העליונים. וזהו שמצינו אצל משה: כחטא העגל נטלו ממנו אלף אורות (ובשבת חוזרים ונותנים לו במתנה, וזהו "ישמח משה במתנת חלקו")

ישראל נקראו "ראשית", ראש הבריא, אף שהם עומדים במדרגה הנמוכה ביותר. עבודתם מלמטה מתקנת ומשלימה את האורות שלמעלה. משה ממחיש זאת: כאשר ישראל חטאו בעגל הוא איבד אלף אורות, והם מוחזרים לו בכל שבת (בתפילת שבת: "ישמח משה במתנת חלקו").

ועל זה רמזו רז"ל במ"ש ע"פ לך רד^{63,64} רד מגדולתך כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל והיינו לפי שהיו ישראל בבחינת הרגל שלו

ועל כך רמזו חז"ל במה שאמרו על הפסוק "לך רד": "רד מגדולתך; כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל?" כלומר, מפני שישראל היו בבחינת הרגל שלו,

הגמרא אומרת שה' אמר למשה לאחר החטא: "רד מגדולתך; לא נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל". גדולתו של משה הייתה תלויה בישראל, מפני שישראל היו ה"רגלי" שלו.

וכמ"ש שש מאות אלף רגלי העם⁶⁵ אשר אנכי בקרבו⁶⁶ והם היו לו בחינת מקיף ובחינת ראש אף שהם היו לו בבחינת רגל ודאי.

ככתוב: "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו". הם היו עבורו בחינת מקיף ובחינת ראש, אף שכוודאי היו עבורו בבחינת רגל.

משה עצמו כינה את העם "שש מאות אלף רגלי". אף שהיו הרגל שלו, הם היו גם האור המקיף שלו והראש שלו: התעלותו הייתה תלויה בהם.

וכך הוא בכל ישראל ע"י שמתקן מעשיו שהם בכח המעשה בעשי גשמיות בבחינת רגלים נעשה מוחו ולבו זכים⁶⁷ אלף פעמים ככה.⁶⁸

וכך הוא אצל כל ישראל: על ידי תיקון מעשיו, שהם בכוח המעשה ובעשייה גשמית, בבחינת רגליים, נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה.

כך גם אצל כל יהודי: מעשיו בפועל, שהם ה"רגליים" של נפשו, כאשר הם מתוקנים, מזככים את מוחו ולבו אלף פעמים.

9 והנה להיות הדום לבחינת רגל שהוא בחינת כנסת ישראל דהיינו להגביה⁶⁹ ולהעלותה ממטה למעלה הוא ע"י בחי הארץ שהם מצות מעשיות וכללותן היא הצדקה

והנה, כדי שיהיה הדום לבחינת הרגל, שהיא בחינת כנסת ישראל — כלומר, להגביה ולהעלותה מלמטה למעלה — הדבר נעשה באמצעות בחינת הארץ, שהן המצוות המעשיות, וכללותן היא הצדקה.

כעת מדובר ב"הדום הרגליים" עצמו: הוא מעלה את ה"רגל", את עם ישראל. מה שמעלה אותם הוא ה"ארץ" — המצוות המעשיות, והמצווה הכוללת את כולן היא הצדקה.

ועל זה נאמר צדקה תרומם גוי⁷⁰ תרומם ממטה למעלה והגבהה והעלאה זו היא בבחינת גוי שהם אותיות גי⁷¹ וי' דהיינו העלאת המדות שנחלקין דרך כלל לגי בחינות חסד דין רחמים^{72,73}

ועל כך נאמר: "צדקה תרומם גוי" — תרומם מלמטה למעלה. והגבהה והעלאה זו היא בבחינת "גוי", שהן האותיות גי, וי, י; כלומר, העלאת המידות, המתחלקות בדרך כלל לשלוש בחינות: חסד, דין ורחמים

במשלי נאמר "צדקה תרומם גוי". המילה "גוי" נכתבת באותיות גימ"ל, וי"ו, יו"ד. אותיותיה רומזות לתהליך: המידות, המתחלקות לשלוש קבוצות — חסד, דין ורחמים — מתעלות.

(כי נה"י אינו אלא התפשטות חג"ת⁷⁴ וענפיהן) והתעלותן היא לבחינת יו"ד שהיא בחינת החכמה ע"י הוא"ו שהוא הממשיך ומחבר המחשבה כו'

והתעלותן היא לבחינת יו"ד, שהיא בחינת חכמה, באמצעות הוא"ו, (כי נה"י אינם אלא התפשטות של חג"ת וענפיהם) הממשיכה ומחברת את המחשבה וכו'.

(שלוש המידות, ג', עולות אל הי"ד, הרומזות (שלוש הספירות התחתונות, נצח, הוד ויסוד, אינן אלא התפשטות של שלוש הראשונות) לחכמה, באמצעות הוי"ו, קו ישר המחבר וממשיך את המחשבה למטה.

ככה ממש נעשה למטה בנפש האדם העלאת המדות בשכלו ובינתו כי כשהמדות נפרדות מהשכל הם נחשבות לדבר בפני עצמו.

וכך ממש נעשה למטה בנפש האדם: העלאת המידות אל שכלו ובינתו. שכן כשהמידות נפרדות מן השכל, הן נחשבות לדבר בפני עצמו.

אותו הדבר קורה באדם: רגשותיו מתעלים אל שכלו. כאשר הרגשות מנותקים מן ההבנה, הם כוח נפרד הפועל לעצמו.

10 ולכן יש לך אדם שמתעורר לבו בשעת התפלה וכיוצא בה שאז היא שעת גדלות המוחין

ולכן יש אדם שמתעורר לבו בשעת התפילה וכיוצא בה, שכן אז היא שעת גדלות המוחין

הדבר מסביר חו"ה מוכרת: בזמן התפילה, כשהשכל מתרחב באמצעות ההתבוננות, לבו של אדם מתעורר באהבה לה'

ואח"כ חולפת ועוברת האהבה ופונה לדרכו מהיפך להיפך באין מבין כי הם שני הפכים והיינו מפני שהמדות נפרדים מהשכל

ואחר כך האהבה חולפת ועוברת, והוא פונה לדרכו ועובר מקצה לקצה, בלי להבין שמדובר בשני הפכים. והיינו מפני שהמידות נפרדות מן השכל

אחר כך הרגש נעלם, והוא חוזר לענייניו כאילו לא היה, בלי להבחין בסתירה. הדבר קורה מפני שהרגשות לא התחברו להבנתו

משא"כ בהתכללותן כו' והרי אז הוא עילוי המדות ביתר שאת שנעשו בחינת מוחין וזהו בכל נפש⁷⁵

דהיינו בכל כחות הנפש אפילו בבחינת רגל שגם בחינת הרגל תרום ותגביה:⁷⁶

אבל כשהן מתכללות וכו', אז יש עלייה במידות ביתר שאת, שכן נעשו בחינת מוחין. וזהו "בכל נפשך", כלומר בכל כוחות הנפש, אפילו בבחינת רגל, שגם בחינת הרגל תתרומם ותוגבה.

כאשר הרגשות מתכללים בשכל, הם מתעלים למדרגה גבוהה ויציבה הרבה יותר. זוהי אהבת ה' "בכל נפשך": בכל כוח של הנפש, כולל הנמוך ביותר, ה"רגל", שאף היא צריכה להתרומם

קטע 5 • 111

שמים וארץ שבתורה

11 והנה זהו דרך כלל שנקי שמים וארץ תורה ומצות ודרך פרט בתורה עצמה שמים זו תורה שבכתב

שמים שם מים⁷⁷ דאורייתא מחכמה נפקת^{78,79} וארץ נקרא תורה שבע"פ

והנה, בדרך כלל תורה ומצוות נקראות שמים וארץ. ובפרט, בתוך התורה עצמה: "שמים" הם תורה שבכתב — "שמים" הם "שם מים", כי התורה מחכמה נפקת — ו"ארץ" היא תורה שבעל פה

בדרך כלל שמים וארץ הם תורה ומצוות. בתוך התורה עצמה, "שמים" הם תורה שבכתב: "שמים" נקראים "שם מים", ומים רומזים לחכמה, שממנה באה התורה, כפי שאומר הזוהר. "ארץ" היא תורה שבעל פה

כי ארץ מלשון רצון כמאמר רז"ל למה נקרא שמה ארץ שרצתה^{80,81} כו' וארץ אותיות א' רץ כו'⁸²

כי "ארץ" היא מלשון רצון, כמאמר חז"ל: "למה נקרא שמה ארץ? שרצתה" וכו'; ו"ארץ" מורכבת מהאותיות א' רץ וכו'

המדרש אומר שהארץ נקראת "ארץ" מפני ש"רצתה" לעשות את רצון קונה; גם אותיות "ארץ" יוצרות "א'רץ", רצה אל האל"ף, האחד. לכן "ארץ" מבטאת רצון ושאיפה

והענין כי תורה שבע"פ היא השגת תכלית הרצון לידע איך ומה כגון סוכה שהיא גבוה כו'

והענין הוא שתורה שבעל פה היא השגת תכלית הרצון — לדעת איך ומה, כגון סוכה שהיא גבוהה וכו'

תורה שבעל פה משיגה מה דורש רצון ה' בפועל: בדיוק כיצד ומה. לדוגמה, אסור שסוכה תהיה גבוהה מעשרים אמה

שאין זה מבואר בתורה שבכתב ותושב"כ היא רק בחי' אותיות להיות כדמותן בצלמן שהן שמותיו של

הקב"ה⁸³

שדבר זה אינו מבואר בתורה שבכתב. תורה שבכתב היא רק בחינת אותיות, להיות כדמותן ובצלמן, שהן שמותיו של הקדוש ברוך הוא

פרטים כאלה אינם כתובים בתורה שבכתב. תורה שבכתב היא אותיות, שיש לקרוא בדיוק כפי שנכתבו; כל מילותיה הן שמותיו של ה', כפי שכתב הרמב"ן

ולכן נקרא קורא בתורה כמו שקורא בשם והיינו מלמעלה למטה אבל תורה שבע"פ עיקרה ממטה

למעלה ע"י השגת הרצון בנפש⁸⁴ תכלל הנפש במקורה למעלה.

ולכן נקרא "קורא בתורה", כמו שקורא בשם, והיינו מלמעלה למטה. אבל עיקרה של תורה שבעל פה הוא מלמטה למעלה: על ידי השגת הרצון בנפש, הנפש נכללת במקורה שלמעלה

לכן אומרים "קורא בתורה", כמו שקורא בשם, כלומר קורא מלמעלה למטה. תורה שבעל פה פועלת מלמטה: כאשר אדם משיג בשכלו את רצון ה', נפשו נכללת במקורה

ושלשה נקראו ארץ⁸⁵ כנסת ישראל ותורה שבע"פ ומצות וכולן נרמזין במקרא אחד. ארץ ארץ ארץ שמעי דבר^{86,87} ה':

ושלושה נקראו "ארץ": כנסת ישראל, תורה שבעל פה ומצוות, וכולן נרמזות בפסוק אחד: "ארץ ארץ ארץ שמעי דבר ה'". שלושה דברים נקראים "ארץ": עם ישראל, תורה שבעל פה והמצוות. שלוש הפעמים "ארץ" בירמיהו רומזות לשלושתם

קטע 6 • ו'12-14

הבית: תפילה

12 אך אי זה בית⁸⁸ כו' כי הכסא והשרפרף אין דרכן להעמידן בחוץ אלא בתוך הבית ובחיי בית היינו בכל מאדך^{89,90} שהוא בבחי' מקיף⁹¹

אך "איזה בית" וכו': הרי כיסא והדום אינם עומדים בדרך כלל בחוץ אלא בתוך הבית. ובחינת "בית" היא "בכל מאדך", שהיא כעת באה שאלתו האחרונה של הפסוק: "איזה בית"? כיסא והדום עומדים בתוך בית. ה"בית" הוא "בכל מאדך" — אהבה שמעבר לכל מידה, המקיפה את האדם ואינה נכנסת לתוכו

כמו ע"ד משל בית שהוא מקיף את האדם בגגו ובקירותיו⁹² ובית זה הוא בית תפלה שע"י התפלה ח"י פעמים ברוך אתה כו'

— כמשל בית המקיף את האדם בגגו ובקירותיו. ובית זה הוא בית תפילה, שכן על ידי התפילה — י"ח פעמים "ברוך אתה" וכו' בית מקיף את האדם בגג ובקירות. הבית הזה הוא בית התפילה: תפילת העמידה, שיש בה שמונה עשרה ברכות, ובכל אחת נאמר "ברוך אתה".

היא המשכת מקיפין מבחי' סוכ"ע (והיא בחי' רוחו ונשמתו אליו יאסף⁹³ כנ"ל) שהם נמשכין ע"י כריעות והשתחויות באבות ובהודאה תחלה וסוף⁹⁴ שהם בחינת ביטול.

נמשכים מקיפים מבחינת סוכב כל עלמין (והיא בחינת "רוחו ונשמתו אליו יאסף", כנ"ל). הם נמשכים על ידי הכריעות וההשתחויות בברכת אבות ובברכת הודאה, בתחילה ובסוף, שהן בחינת ביטול

התפילה ממשיכה אור מקיף מסוכב כל עלמין, האור שמעבר לעולמות — "רוחו ונשמתו יאסף אליו", כפי שנתבאר לעיל, בפסקה 4. הוא נמשך באמצעות הכריעות בתחילת הברכה הראשונה ובסופה ובתחילת ברכת ההודאה ובסופה, המבטאות ביטול

והענין כי אי אפשר להיות גילוי אור א"ס ב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה כלל⁹⁵ ולא מכל מדות⁹⁶ וכו' והעניין הוא שאי אפשר שיהיה גילוי של אור אין סוף ברוך הוא, ש"לית מחשבה תפיסא ביה כלל" ו"לאו מכל מדות" וכו' מדוע אור זה חייב להיות מקיף? מפני שאור אין סוף הוא מעבר לכל מחשבה ולכל המידות

בבחינת פנימיות הלב רק מעט מזער הארה בעלמא ואפילו גילוי במוח והשגה לית מחשבה כו' רק בבחי' מקיף וסובב לבד וע"ז נאמר ואל זה אביט^{97,98} שרומז על בחינת תפלה.⁹⁹

בבחינת פנימיות הלב, רק מעט מזער, הארה בלבד; ואפילו גילוי במוח והשגה — "לית מחשבה" וכו' — אפשריים רק בבחינת מקיף וסובב. ועל כך נאמר "ואל זה אביט", שרומז לבחינת התפילה.

הפנימיות שבלב יכולה לקלוט ממנו רק הארה קטנה ביותר, וגם השכל אינו יכול להשיגו; הוא יכול להיות נוכח רק כאור מקיף. על כך אומר ה' בפסוק הבא: "ואל זה אביט", והדבר רומז לתפילה.

13 ופי' הפסוק ואת כל אלה ידי עשתה¹⁰⁰ בחינת עשיה היינו מעשה המצות. ויהיו כל אלה נאם ה' היא

בחינת תורה שבע"פ שהיא נאם ודבר ה' בחינת דבור

והפירוש בפסוק: "ואת כל אלה ידי עשתה" הוא בחינת העשייה, כלומר קיום המצוות. "ויהיו כל אלה נאם ה'" הוא בחינת התורה שבעל פה, שהיא אמירתו ודיבורו של ה', בחינת הדיבור.

את הפסוק הבא קוראים כביטוי לשלוש בחינות. "ואת כל אלה ידי עשתה" — עשייה, קיום המצוות. "ויהיו כל אלה נאם ה'" — דיבור, התורה שבעל פה, שהיא דבר ה'.

משא"כ אל זה אביט הוא בחינת תפלה אביט הוא בחינת הבטה היא הסתכלות בבחי' עיניך יונים¹⁰¹ שהיא בחי' המחשבה לבד והיא היא בחי' מקיף וסובב

ואילו "ואל זה אביט" היא בחינת התפילה. "אביט" היא בחינת ההבטה, ההסתכלות, בבחינת "עיניך יונים", שהיא בחינת המחשבה בלבד; והיא היא בחינת המקיף והסובב.

"ואל זה אביט" היא התפילה. ההבטה דומה למחשבה — "עיניך יונים" — והמחשבה היא בחינת מקיף.

כמו עד"מ מחשב' שמקפת מחשבתו את הדבר שחושב עליו וכן הראיה והסתכלות כו' משא"כ דבור ומעשה הם פנימיים כו'

כמו, למשל, מחשבה: מחשבתו של אדם מקיפה את הדבר שהוא חושב עליו; וכך גם הראיה והסתכלות וכו'. לעומת זאת, הדיבור והמעשה הם פנימיים וכו'.

המחשבה מקיפה את הנושא שלה, כמו שהראיה קולטת מבחוץ את הדבר הנראה; ואילו הדיבור והמעשה הם פנימיים — הם נכנסים לתוך הדבר ומשפיעים עליו.

והבטה זו היא אל עני ונכה רוח בחינת ביטול דלית ליה מגרמיה כלום אפילו תורה ומצות לפי שהמשכה זו אי אפשר להשיג ע"י התורה ומצות שהם פנימיים רק

והבטה זו היא "אל עני ונכה רוח" — בחינת ביטול, שאין לו מעצמו כלום, אפילו לא תורה ומצוות; לפי שהמשכה זו אי אפשר להשיג באמצעות התורה והמצוות, שהן פנימיות, אלא

"מבטוי" של ה' מופנה "אל עני ונכה רוח" — אל מי שחש שאין לו מעצמו כלום, אפילו לא התורה והמצוות שלו. אור מקיף זה אינו נמשך באמצעות התורה והמצוות, שהן פנימיות.

ע"י בטול בתפילה וכריעות והשתחויות כמשל המלך שכורעים ומשתחוים לו מפני שאי אפשר להתקרב אליו מגודל מעלתו אזי ממילא נמשך אליו בחינה זו. וזהו ברוך אתה כלומר ברוך מעצמך ומאליך.¹⁰²

על ידי ביטול בתפילה, בכריעות ובהשתחויות — כמשל המלך שכורעים ומשתחוים לפניו מפני שאי אפשר להתקרב אליו מרוב רוממותו; ואז בחינה זו נמשכת אליו מאליה. וזהו "ברוך אתה", כלומר, ברוך מעצמך ומאליך.

הדבר נמשך רק באמצעות ביטול בתפילה ובכריעה, כמו שמשתחוים לפני מלך שרוממותו אינה מאפשרת להתקרב אליו; ואז חסדו של המלך מגיע מאליה. זו משמעות "ברוך אתה": יהי רצון שתימשך מאליך.

14 והנה בבחינה זו של המשכת המקיף כתיב לא הביט און ביעקב¹⁰³ שבבחינת פנימיות כתיב כוחן לבות וכליות¹⁰⁴

והנה, לגבי בחינה זו של המשכת האור המקיף, נאמר: "לא הביט און ביעקב"; ואילו על הבחינה הפנימית נאמר: "כוחן לבות וכליות",

המאמר מסיים בתוצאה מעודדת. האור המקיף הנמשך באמצעות התפילה אינו נמדד לפי מצבו הרוחני של האדם: על כך אמר בלעם, "לא הביט און ביעקב". לעומת זאת, האור הפנימי נתון לבחינה של ה', "כוחן לבות וכליות".

דהיינו להבחין התשוקה המורגשת אם הוא מקרב איש ולב עמוק באמת לאמתו משא"כ בבחינת מקיף לא הביט און וגו' רק ה' אלהיו עמו שנמשך מאליהו תמיד:

כלומר, לבחון את התשוקה המורגשת, אם היא באה באמת מקרב איש ולב עמוק, באמת לאמתו; ואילו בבחינת המקיף, "לא הביט און וגו'", אלא "ה' אלקיו עמו", הנמשך אליו מאליה תמיד.

הגילוי הפנימי תלוי בשאלה אם תשוקתו של האדם אמיתית ונובעת מעומק הלב. האור המקיף אינו כוחן את הפגמים: "ה' אלקיו עמו" — הוא נמשך מאליה ונמצא תמיד.

בעבודה

התבונן בתפילה בכך שכל מה שממלא את העולמות אינו אלא זיו קלוש מה', עד שהלב משתוקק לה' עצמו; הבא את האהבה הזאת אל חיי היום-יום על ידי שילוב המדות עם ההבנה, כדי שלא תדעך לאחר התפילה; תן צדקה וקיים את המצוות המעשיות, המרוממות אפילו את הכוחות הנמוכים ביותר; והתפלל מתוך ביטול, שכן האור הסובב שהיא ממשיכה אינו תלוי במדרגתו של האדם.

שאלות לשיחה

1. מדוע אומר המאמר שהאדם צריך "לעשות" את התורה, אם היא כבר ניתנה בסיני?
2. כיצד הקריאה של שמע כ"שם עי"ן מובילה לאהבת ה' עצמו ולא לאהבת הגילויים שלו?
3. באיזה מובן ה"רגל" גבוהה מן ה"ראש", וכיצד הדבר מתבטא אצל משה וישראל ובמעשיו של כל יהודי?
4. מדוע האהבה שמתעוררת בתפילה דועכת לעיתים קרובות, וכיצד מציע המאמר לגרום לה להתקיים לאורך זמן?
5. מדוע אפשר להמשיך את האור הסובב רק באמצעות ביטול בתפילה, ולא באמצעות תורה ומצוות?

הערות

פסקה 1

1 השמים כסאי

ההערה מביאה את תמלול המאמר בידי אדמו"ר האמצעי והסבר נוסף שלו. היא מציינת גם שהמאמר נאמר בשבת פרשת מסעי, ראש חודש אב תקס"ה (1805).

הערת קה"ת

הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי בסה"מ תקס"ה ח"ב ע' תשה. וביאור בע' תשטו. ראה לעיל ציונים והערות לכ"ק אדמו"ר זי"ע. הגהות באוה"ת בראשית כרך ג תע, א. ובכרך ו תרכג, ב (מלקו"ת לג' פרשיות). תתל, ב. ובמקבילו ד"ה ואשא אתכם תרל"ח ע' ריו (בספר התולדות לכ"ק אדמו"ר מהר"ש, מציין כ"ק אדמו"ר זי"ע "נתבארו הענינים דד"ה השמים כסאי וביאוריו (שבתו"א ולקו"ת לג"פ) בהרחב הביאור". וכן נזכר בד"ה ויהיו חיי שרה תרמ"ג ע' כב "שהוא השמים כסאי שבתו"א"). המאמר נאמר בשבת פ' מסעי ר"ח אב תקס"ה. ראה גם סה"מ תרס"ו ע' תקיט. ד"ה השמים כסאי תשל"ו (סה"מ מלוקט ח"ג ע' קלג). ד"ה השמים כסאי תשל"א. לכללות מאמר זה ראה ד"ה זה תשמ"א ש"פ תרומה תשד"מ ש"פ נח תשמ"ה. ד"ה כי כאשר השמים פ' ראה תשמ"ה. ד"ה בראשית ברא תשמ"ו וד"ה השמים כסאי תשמ"ו. ד"ה השמים כסאי ש"פ קרח תשמ"ז ושם ביאר שכאן בתו"א מבוואר בארוכה דשמים וארץ כולל כל סדר ההשתלשלות דבשמים יש ג' דרגות וגם בארץ יש ג' דרגות, ומבוואר ג' דרגות אלו כאן ובדרושים שלאח"ז כפי שהוא בעולמות ובישראל.

2 השמים כסאי

ה' אומר באמצעות ישעיהו: השמים הם כסאו והארץ הדום רגליו; איזה בית אפשר לבנות לו? המאמר כולו מפרש פסוק זה

ישעיהו ס"ו:1א: Isaiah 66:1a

כה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הָדָם רַגְלִי אֵיזֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנֶה לִּי וְאֵיזֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי:

Thus saith the L-RD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י סו, א.

3 איך שייך עליו ית' לומר כסאי

מאמר הרבי משנת תשל"א על פסוק זה, המובא בהקשר לדיון הפותח: כיצד אפשר לומר על ה' "כסא"

הערת קה"ת

ראה ד"ה השמים כסאי תשל"א.

4 שהרי אין לו דמות הגוף

שם מראה אדמו"ר חזקן שבריאית שמים וארץ בידי ה' אינה דומה למלאכת אומן, שרק מעצב חומר קיים ואחר כך אינו זקוק לו; זו בריאה יש מאין, שיש לחדשה תמיד. הדבר מדגיש שה' אינו מוגבל לגדרי גוף ומקום

תנ"א, חלק שני; שער היחוד והאמונה Tanya, Sha'ar HaYichud 2:6 ב"ו:

וְאֵף שֶׁאֵין לוֹ דְמוּת גּוּף – הָרִי מְקַרָּא מְלֶאךָ דְּבַר הַקְּתוּב: "וַיִּדְבֶּר ה', "וַיֵּאמֶר ה'", וְהִיא בְּחִינַת הַתְּגִלוֹת הַכֹּסֵב אוֹתִיוֹת עֲלִיוֹנוֹת לְנִבְיָאִים, וּמִתְלַבְּשׁוֹת בְּשִׁכְלָם וְהַשְׁגָּתָם בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, וְגַם בְּמַחֲשַׁבְתָּם וּדְבִיבוֹרָם,

כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "רוּחַ ה' דִּבֶּר בִּי, וּמִלְתּוֹ עַל לְשׁוֹנִי", וְכֵמוֹ שֶׁאָמַר הָאָרִי זְכוּנוֹ לְכִרְכָּה [בְּשֶׁעַר הַנְּבוּאָה].

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פיוט יגדל. ראה רמב"ם הלי יסודי התורה פרק א ה"ז. פיהמ"ש להרמב"ם פ' חלק יסוד הגי. תנ"א ח"ב פ"ב. ראה אוה"ת בראשית כרך ו תרכג, ב. אוה"ת ענינים ע' צב בשם השל"ה.

5 אין לו דמות הגוף

פיוט "יגדל", המבוסס על עיקרי האמונה של הרמב"ם, אומר שלה' אין דמות גוף; אדמו"ר חזקן משתמש בלשונו כדי להציג את השאלה

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Preparatory Prayers, Yigdal 7 יסידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, הכנה לתפילה, יגדל ז'

אֵין לוֹ דְמוּת גּוּף וְאֵינוֹ גּוּף, לֹא נֶעְרַךְ אֱלֹהֵינוּ קִדְשָׁנוּ:

He is unlike the corporeal or even the non-corporeal, His holiness is beyond comparison.

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

6 הנה מקום אתי

ה'. אומר למשה: "הנה מקום אתי"; המדרש לומד מכך שהמקום כפוף לה'

שמות ל"ג:21א: Exodus 33:21a

וַיֵּאמֶר ה' הִנֵּה מְקוֹם אֲתִי וְנִצַּבְתָּ עַל-הַצּוּר:

And the L-RD said: 'Behold, there is a place by Me, and thou shalt stand upon the rock.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לג, כא.

7 הנה מקום אתי

המדרש על אותו פסוק: לא נאמר "אני במקום" אלא "יש מקום אצלי" – מקומי טפל לי, ולא אני טפל לו

שמות רבה מ"ה:6' Shemot Rabbah 45:6

וַיֵּאמֶר ה' הִנֵּה מְקוֹם אֲתִי וְנִצַּבְתָּ עַל הַצּוּר - אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר ר' חֲנִינָא: הִנֵּה אֲנִי בְּמִקְוֶה הַזֶּה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֲלֵא הִנֵּה מְקוֹם אֲתִי. אֲתֵרִי טַפְלָה לִּי, וְאֵין אֲנִי טַפֵּל לְאֲתֵרִי. וְהַסִּירוּתִי אֶת כְּפִי אָמַר לוֹ הַקִּבְ"ה: אֲנִי מֵרָאָה לְךָ מִתֵּן שִׁכְרִן שֶׁל צְדִיקִים, שְׁאֵנִי עֲתִיד לִיתֵן לָהֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים. אָמַר רַבִּי אֲסִי: הַסְעוּדָה שֶׁל גֵּן עֵדֶן רָאוּ נְבִיאִים, וּמִתֵּן שִׁכְרִן לֹא רָאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו סד): עֵין לֹא רָאֵתָה אֱלֹקִים זֹולָתְךָ יַעֲשֶׂה לְמַחֲכָה לוֹ. וְכֵן דּוֹד אָמַר (תהלים לא): מִה רַב טוֹבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאִיךָ. מִה כְּתִיב לְמַעַלָּה?

...

"The L-rd said: Behold, there is a place with Me, and you shall stand on the rock" (Exodus 33:21). "The L-rd said: Behold, there is a place with Me, and you shall stand on the rock." Rabbi Yosei bar Rabbi Hanina said: "Behold I am at this place" is not written here, but rather, "there is a place with Me." My place is ancillary to Me and I am not ancillary to My place. "I will remove My hand and you will see My back, but My face will not ...

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

במאמר זה מפרש כן, וכאן מפרש על חריג ע"ש.

שמים אש ומים

התלמוד מסביר את המילה "שמים": אש ומים, שה' צירף יחד כדי ליצור את השמים. אדמו"ר הזקן מחיל זאת על התורה.

חגיגה י"ב א:י"ט-כ"ט Chagigah 12a:19-20

מאי "שמים"? אמר רבי יוסי בר חנינא: ששם מים. במתניתא תנא: אש ומים, מלמד שהביא הקדוש ברוך הוא וטָרַפָּן זֶה בָּזָה, וְעָשָׂה מִהֶן רָקיעַ. שאל רבי ישמעאל את רבי עקיבא כשהיו מהלכין בדרך, אמר להם: אתה ששמישית את נחום איש גם זו עשרים ושתים שנה, שהיה דורש כל "אתי" שבתורה, "את השמים ואת הארץ", מה היה דורש בה? אמר לו: אילו נאמר "שמים וארץ", הייתי אומר: "שמים" — שמו של הקדוש ברוך הוא. עכשיו שנאמר: ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

מימינו אש דת למו

משה מתאר את נתינת התורה: "מימינו אש דת למו". אדמו"ר הזקן מפרש את יד ימין כמים ואת האש כדת, ולכן גם התורה היא "אש ומים".

דברים ל"ג:2 Deuteronomy 33:2

ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרכבת קדש מימינו אש דת למו:

And he said: The L-RD came from Sinai, And rose from Seir unto them; He shined forth from mount Paran, And He came from the myriads holy, At His right hand was a fiery law unto them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לג, ב. בכרך 1092, ובכרך 1824 לז, א, ובכרך 2044 רלד, א נוסף: שימין בחי מים ומבחי אש נעשה דת למו.

פסקה 2

ושמרתם את חוקותי

הערת קה"ת מפנה לפסוק "ושמרתם את חוקותי... אשר יעשה אותם האדם", שגם בו האדם הוא שעושה את התורה.

ויקרא י"ח:ה' Leviticus 18:5

ושמרתם את חוקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני Havayah

Ye shall therefore keep My statutes, and Mine ordinances, which if a man do, he shall live by them: I am the L-RD.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא יח, ה.

15 "ושמרתם את חוקותי ועשיתם אותם". הכתיב של המילה "אותם" מאפשר לקרוא "אתם", כאילו האדם עושה את עצמו, או כאן — עושה את התורה.

ויקרא כ':ח Leviticus 20:8

ושמרתם את חוקתי ועשיתם אתם אני ה' מקדשכם:

And keep ye My statutes, and do them: I am the L-RD who sanctify you.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

שהוא . . ואין העולם מקומו

הנוסח המקביל מביא את מקור האמירה: בראשית רבה בתחילת ויצא, פרשה ס"ח, על "ויפגע במקום", ובכך תשא, פרשה מ"ה לקראת סופה, על "הנה מקום אתי".

הערת קה"ת

"כמארוז"ל במד"ר ר"פ ויצא תוך פס"ח ע"פ ויפגע במקום, וכ"ה בפ' תשא פמ"ה קרוב לס"פ ע"פ הנה מקום אתי" — אוה"ת בראשית כרך ו תתרכג, ב (מלקו"ת לג"פ). בסה"מ תרל"ח בד"ה ואשא אתכם ע' רזו. ראה בלקו"ת ויקרא נא, סע"ב.

שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו

המדרש מסביר מדוע ה' נקרא "המקום": הוא מקומו של עולם, ואין העולם מקומו, ומביא את הפסוק "הנה מקום אתי".

בראשית רבה ס"ח:ט' Bereshit Rabbah 68:9

ויפגע במקום - ר' הונא בשם ר' אמי אמר: מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום? שהוא מקומו של עולם, ואין עולמו מקומו, מן מה דכתיב (שמות לג): הנה מקום אתי, הוי, הקדוש ברוך הוא מקומו של עולם, ואין עולמו מקומו. אמר רבי יצחק: כתיב (דברים לג): מעונה אלקי קדם, אין אנו יודעים אם הקב"ה מעונו של עולמו ואם עולמו מעונו, מן מה דכתיב (תהלים צ): ה' מעון אתה, הוי. הקדוש ברוך הוא מעונו של עולמו, ואין עולמו מעונו. אמר רבי אבא בר יודן: לגבור, שהוא רוכב על ...

"He encountered the place and spent the night there because the sun had set; he took from the stones of the place, which he placed beneath his head, and lay down in that place" (Genesis 28:11). "He encountered [vayifga] the place" - Rav Huna said in the name of Rabbi Ami: Why do they change the name of the Holy One blessed be He and call Him the Omnipresent [hamakom]? It is because He is the place [mekomo] of the world, and His world is not His place. From what ...

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

כי מן השמים דברתי

לאחר עשרת הדיברות אומר ה' לישראל: "אתם ראיתם כי מן השמים דיברתי עמכם"; מכאן שהתורה היא "מן השמים".

שמות כ':י"ט Exodus 20:19

ויאמר ה' אל משה כה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם כי מן השמים דיברתי עמכם:

And the L-RD said unto Moses: Thus thou shalt say unto the children of Israel: Ye yourselves have seen that I have talked with you from heaven.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כ, יט.

התורה היא מן השמים . . שמים אש ומים

הצמח צדק מעיר שענין זה טעון עיון: בתורה אור, מקץ, "כי עמך מקור חיים", ובהמשך מאמר זה, "המים" שבשמים מתבארים כחכמה, ואילו כאן אש ומים מתבארים כחסד וגבורה.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת כרך ו תתרכג, ב (מלקו"ת לג' פרשיות א, א) שצ"ע שלקמן פי' מקץ בד"ה כי עמך מקו"ח (לד, ד) מפרש שהכוונה על חכמה, וכן לקמן

16 וכך אנו מבקשים

הגהה בכתב יד על מהדורה ראשונה של תורה אור מפנה לקטע זה בחיבור אדמו"ר האמצעי על קריאת שמע, הן בבקשה שבברכת קריאת שמע

הערת קה"ת

"ע" אמרי בינה פתח השער ט, ב סי' ט"ו" — הגיה בכת"י על תו"א דפוס ראשון.

17 תחלה לעשותה ואח"כ לקיימה

הצמח צדק מסביר את "תחילה לעשותה ואחר כך לקיימה": תחילה להמשיך את התורה ממקורה, מבחינת "אלפיים שנה" שקדמו לעולם, אל מדרגת "עולם". הדבר קושר את התפילה לפסוק 4

הערת קה"ת

"דהיינו תחלה להמשיכה ממקורה מבחי' אלפים שנה שקדמה לעולם להמשיכה בבחי' עולם" — אוה"ת שלח ע' תקפא.

18 ע"י אב הרחמן

שם מסביר אדמו"ר הזקן שאנשי כנסת הגדולה הקדימו בקשות לרחמים לפני קריאת שמע — "אבינו אב הרחמן, רחם עלינו ותן בלבנו בינה" ו"ברחמך הרבים" — משום שהבינה באה מעוררות רחמי ה'

הערת קה"ת

ראה לקו"ת ראה כה, ב.

19 ותן בלבינו בינה

מאמר מאוחר יותר, שהערה מפנה אליו, על המילים "ותן בלבנו בינה", כעיון מקביל

הערת קה"ת

ראה ד"ה כל הנקרא בשמי תרצ"ו ע' 107.

20 אב הרחמן רחם עלינו ותן בלבנו בינה

ברכת קריאת שמע שלפני שמע, הנקראת "אהבת עולם" בנוסח אדמו"ר הזקן, כוללת את הבקשה: "אב הרחמן, רחם עלינו ותן בלבנו בינה... לשמור ולעשות ולקיים". אדמו"ר הזקן מפרש הן את סדר הדברים והן את הבקשה.

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Blessings of the Shema, Second Blessing before Shema, ימי חול, תפילת שחרית, ברכות קריאת שמע, אהבת ישראל

אֶהְיֶה רַבָּה אֶהְבֶּתְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ חֲמֵלָה גְדוֹלָה וְיִתְרָה חֲמֵלָה עָלֵינוּ: אֲבִינוּ מְלַכְנוּ בְּעִבּוֹר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִטְחוּ בָּהּ וְתִלְמָדֵם חֲקֵי חַיִּים בֶּן תַּחֲנוּנוּ וְתִלְמָדֵנוּ: אֲבִינוּ הָאֵב הַרְחֵמֵנוּ הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהִבִּין וְלִהְיוֹת לְשֹׁמֵר וְלִלְמֹד לְשֹׁמֵר וְלַעֲשׂוֹת וְלִקְיָם אֶת־כָּל־דְּבָרֵי תִלְמוּד תּוֹרָתְךָ בְּאַהֲבָה: וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיִחַד לְבָנֵנוּ לְאַהֲבָה וְלִירְאָה אֶת־שִׁמְךָ: וְלֹא נִבּוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי בָשָׂם קִדְשֶׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בְּטַחְנוּ ...

[With] unbounded love You have loved us Adonoy, our G-d; [With] great and abundant pity have You pitied us. Our Father, our King! for the sake of our forefathers who trusted in You, and whom You taught statutes of life, so too, be gracious to us and teach us. Our Father, merciful Father, Who acts with compassion have compassion on us and put into our hearts to comprehend, and to be intellectually creative, to listen, to learn, and to teach, to preserve, to practice, and to fulfill all the words ...

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

פסקה 3

21 שמע לשון הבנה

שמואל אומר: "דבר כי שומע עבדך"; הערת קה"ת מביאה זאת כדוגמה ל"שמיעה" במשמעות של הבנה

שמואל א ג': I Samuel 3:10

וַיָּבֹא ה' וַיִּתְּצֵב וַיִּקְרָא כַּפְעִם־כַּפְעִם שְׁמוּאֵל שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל דְּבַר כִּי שָׁמַע עַבְדְּךָ:

And the L-RD came, and stood, and called as at other times: 'Samuel, Samuel.' Then Samuel said: 'Speak; for Thy servant heareth.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

כמ"ש דבר כי שומע, שמואל-א ג, י. נסמן לקמן לה, ב.

22 שמע שם עי

הגהה בכתב יד על מהדורה הראשונה מפנה לכאן: אמרי בינה דן ב"שם עי"ן של העי"ן רבתי, ושם, אומרת ההגהה, מתבאר היטב הפסוק "לך ה' הגדולה".

הערת קה"ת

"ע" אמרי בינה שער הק"ש ענין שם עי' רבתי ומתפרש יפה פי' הפסוק לך ה' הגדולה בסי' ג ובסי' ו" — הגיה בכת"י על תו"א הנ"ל. ראה לקמן קה, ג. לקו"ת ואתחנן יא, ב. ושם מציין לכאן.

23 ברכת דוד, "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד", מונה את המדות האלוניות; "לך" מראה שהן שייכות כולן לה'

דברי הימים א כ"ט: I Chronicles 29:11

לָךְ ה' הַגְּדֹלָה וְהַגְּבוּרָה וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַנִּצָּח וְהַהוֹד כִּי־כָל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ לָךְ ה' הַמְּמִלְכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכָל לְרָאשׁ:

Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glory, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O L-RD, and Thou art exalted as head above all.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

24 ש"ה רבתי — לבד

בכתב היד כתוב "בלבד" במקום "לבד"; המשמעות זהה

הערת קה"ת

בכרך 1824: בלבד.

25 מלכותך מלכות כל עולמים

"מלכותך מלכות כל עולמים": מלכות היא הבחינה הנמשכת לכל העולמות, ולכן היא רק "שם"

תהילים קמ"ה: Psalms 145:13

מְלִכּוּתְךָ מְלִכּוּת כָּל־עֲלָמִים וּמִשְׁלֶתְךָ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר:

Thy kingdom is a kingdom for all ages, And Thy dominion endureth throughout all generations.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, יג.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

איוב לד, יד.

רוח אייתי רוח

31

למילים האלה Zohar II, 162b הערת קה"ת מפנה ל

Zohar II, 162b קסב, בב

הערת קה"ת

זח"ב קסב, ב.

רוח אייתי רוח ואמשיך רוח

32

הוזהר מלמד שרוח אחת מביאה רוח אחרת וממשיכה רוח: התעוררות מלמטה ממשיכה תגובה מלמעלה.

ספר הזהר, תרומה ס"ו:תרס"ט-תע"ח Zohar, Terumah 66:669-678
"With all thy soul"-the "all" includes all aspects of the soul, viz. nephesh, ruah, and neshamah. As to "with all thy possessions", these also have various aspects, each one different from the other. True love to the Holy One, blessed be He, consists in just this, that we give over to Him all our emotional, intellectual, and material faculties and possessions, and love Him. Should it be asked, How can a man love Him with the evil inclination? Is not the evil inclination the seducer, preventing man from approaching the ...

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

בקרב איש ולב עמוק

33

הביטוי "תוך איש ולב עמוק" מתאר את המקום הפנימי שבו נאספת נוכחות ה'.

Psalms 64:7 ז:ד תהילים

יִחַשְׁפוּ עוֹלֹת תִּמְנוּ חֶפֶשׁ מִחֶפֶשׁ וְקָרַב אִישׁ וְלֵב עֵמֶק:

They search out iniquities, they have accomplished a diligent search; even in the inward thought of every one, and the deep heart.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

והיו הדברים האלה אשר אנכי

34

"והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך" — הפסוק שאחרי "ואהבת"; אדמו"ר חזקוני מפרש את "אנכי" כעצמותו של ה'.

Deuteronomy 6:6 ו:ו דברים

וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל-לִבְּךָ:

And these words, which I command thee this day, shall be upon thy heart;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

אנכי מי שאנכי

35

שם מתבאר "אני מי שאנכי": איש אינו יודע ומשיג את מדרגת "אנכי" מלבד "אנכי בעצמי" — עצמותו של ה', שלמעלה מכל השגה; כי ע"א מדובר בעצמותו ומהותו, שאינה בגדר השגה כלל.

Zohar I, 167b זח"א קסז, בב

הערת קה"ת

ראה זח"א קסז, ב. לקו"ת להאריז"ל תולדות כו, יט. בלקו"ת במדבר א, ב "פ"י שאין מכיר ומשיג בחי' אנכי אלא אנכי בעצמי". ושם י, ג "הוא בחי' עצמותו ומהותו שאינו בגדר תפיסה והשגה כלל". וראה שער אורה שער חנוכה לא, א. שם לו, ב "דהיינו בחי' סוכ"ע הכללי". ראה לקמן ט, ג. יח,

פסקה 4

להבין דבר מתוך דבר . . בחי' ממכ"ע

26

ההערה אומרת שהקטע המאוחר הזה בתורה אור מפנה לכאן, לביאור "להבין דבר מתוך דבר" כממלא כל עלמין.

הערת קה"ת

לקמן קיג, ג, לקו"ת בהר כה, ב מציין לכאן.

ולית מחשבה כו'

27

Tikkunei Zohar, Patach Eliyahu . הקטע מופיע למטה. 17a:10-12.

Tikkunei Zohar, Patach Eliyahu . 17a:10-12 י"א-י"ב תקוני הזהר י"א:א-י"ב

אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא כך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיות (נ"א אתכסיא) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש כך.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ת"ו בהקדמה (פתח אליהו).

ולית מחשבה כו' ולא מכל מדות אלין כלל

28

תפילת אליהו (פתח אליהו) אומרת על ה' שהוא "לאו מכל מדות אלין כללי"; ממש לפני (ז' ע"א) נאמר "לית מחשבה תפיסא כך כללי". שני הביטויים מראים שה' למעלה מן הספירות.

Tikkunei Zohar 17b:5-7 ז:ה-ז תקוני הזהר י"ז:ה-ז

אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין. ולא משפט ידיעא דאיהו רחמי ולא מכל אלין מדות כלל. קום רבי שמעון ויתחדשון מלין על ידך דהא רשותא אית לך (נ"א אתיהיב לך) לגלאה רזין סמירין על ידך מה דלא אתיהיב רשו לגלאה לשום בר נש עד עכש. קום רבי שמעון פתח ואמר לך יי הגדולה והגבורה וכו'

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

מי לי בשמים

29

"מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ". בעל התהילים רוצה בה' עצמו, ולא במתנותיו או בגילוייו.

Psalms 73:25 ז:כ"ה תהילים

מִי־לִי בַשָּׁמַיִם וְעִמָּךְ לֹא־חָפְצָתִי בָאָרֶץ:

Whom have I in heaven but Thee? And beside Thee I desire none upon earth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עג, כה.

אם ישים אליו לבו

30

דברי אליהוא מתפרשים כאן כהבטחה: אם אדם ישים את לבו אל ה', ה' יאסוף אליו את רוחו ונשמתו.

איוב ל"ד:יד-יד Job 34:14

אִם־יִשֶּׂים אֱלֹהֵי לְבוֹ רֹחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֶלָּיו יֵאָסֵף:

If He set His heart upon man, If He gather unto Himself his spirit and his breath;

ב. לו, ב. לח, א. נא, א. נו, א. סד, ב. סו, ב. פב, ג. פד, ג. פז, ג. קט, א. ועוד.

36 התורה קדמה אלפים שנה לעולם

ריש לקיש אומר שהתורה קדמה לבריאת העולם אלפיים שנה, על יסוד "ואהיה אצלו אמן... יום יום" — יום של הקב"ה הוא אלף שנה.

Midrash Tehillim 90:7: מדרש תהילים צ"ז:90

תשב אנוש עד דכא. אמר רבי אבהו גדולה תשובה שקדמה לבריאת עולם שנאמר בטרם הרים יולדו תשב אנוש עד דכא. א"ר הונא בשם ריש לקיש אלפים שנה קדמה תורה לברייתו של עולם שנאמר (שם ל) ואהיה אצלו אמן ואהיה שעשועים יום יום. ויומו של הקב"ה אלף שנה שנאמר כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול:

OYW (Public Domain)

Bereshit Rabbah 8:2: בראשית רבה ח"ב:8

... היום של ששי שואל של חמישי וכו', עד לראשון למי היו שואלין? לא לתורה, שקדמה לברייתו של עולם? דאמר רבי שמעון בן לקיש: שני אלפים שנה קדמה התורה לברייתו של עולם, הדא הוא דכתיב (משלי ח): ואהיה אצלו אמן וגוי. ויומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים, דכתיב: כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול. הוי, הזאת ידעת מני עד וגוי. התורה יודעת מה קודם לברייתו של עולם, אבל אתה אין לך עסק לדרוש, אלא (איוב כ): מני שים אדם עלי ארץ. ר' אלעזר בשם בן סירא אמר: בגדול ממך אל ...

Rav Hama bar Hanina began: "Have you known this from [oldest times?]" (Job 20:4). Rav Hama bar Hanina said: This is analogous to a city that received its supplies by donkey drivers. They would ask one another: 'What is the price of grain in the province today?' The Friday ones would inquire of the Thursday ones; the Thursday ones of the Wednesday ones; the Wednesday ones of the Tuesday ones; the Tuesday ones of the Monday ones; the Monday ones of the Sunday ones. The Sunday one, whom would he ...

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

Vayikra Rabbah 19: יקרא רבה י"ט:19

Zohar II, 49a: זח"ב מט, 49א

הערת קה"ת

מדרש תהלים צ, ד. — ועייניך ב"ר פ"ה, ב. ויק"ר פ"ט. תנחומא וישב ד. זח"ב מט, א. — ראה ד"ה איתא במדרש תהלים (קונטרס נט). — (הערת כ"ק אדמו"ר ז"ע בספר המאמרים ת"ש ע' 83). בלקו"ש חט"ו ע' 476 נדפס מבי (מיום כג סיון תשי"ב) ביאור לד"ה זה: . . . במענה על שאלותיו, זה מכבר, בתו"א בתחלתו בד"ה השמים כסאי: א) הא דאלפיים שנה קדמה תורה לעולם ואח"כ נמשכה בשמים וארץ — אם זהו ענין אחד עם האמור בזהר באד"ר, ע"ד חד אורחא ותרי"ג ארחין דאורייתא. הנה, בכלל, האמור בזהר שייך למצות, ששרשן בכתר גלגלתא, וכמוש"כ באגה"ק ס"ך, וכ"ה ג"כ בד"ה תקעו תרצ"א ס"ו שמביאו במכתבו (משא"כ תורה שמחכמה נפקת עיי"ש באגה"ק), כי גם התרי"ג ארחין הם בגלגלתא. ולפעמים מפרשים מאמר הזהר גם על התורה, אבל כמו ששרשה בכתר. וראה לקו"ת במדבר יא, ד. ב) מהו השייכות דבינה והתבוננות בלב לרחמים עליזים והתהוות התורה, — בלקו"ת לג' פרשיות (א, ב) מפרש ע"ז וז"ל: ועיין בתניא פמ"ה. וגם כמו יוהכ"פ שהוא התגלות הבינה היו עיי' שמעוררים רחמים. — ויעויין בתניא שם, ובהגהות הצ"צ ע"ז שנדפסו בקונטרס רשימות איכה ע' כ"ב. ג) משי"כ שהמדות בטלים ונכללים במקורם — אם הכוונה לע"ס הגנונות — הכוונה למקור המדות, היינו שכל המולידם, ז"ת דאימא. ועיין

בוה באריכות בלקו"ת לג"פ (א, ג' ו, ג), ובהמשך ר"ה שנדפס לשנה זו. ד) התורה כבר נמסרה בעולם בשעת מ"ת ולמה צריכים לאתדל"ת — מובן ע"פ משנית בחילוק התורה שלפני התפלה ושל אחרי, עיין לקו"ת ברכה (צו, ב) ובכ"מ. ה) כותב דרוחו ונשמתו אליו יאסוף בקרב איש ולב עמוק, ובסוף המאמר איתא שהוא רק בבחי' מקיף וסובב. הרי כתב גם בסוף המאמר דמעט מזער נתפס בפני' הלב, וממכ"ע לגבי סוכ"ע הוא מעט מזער. ראה תניא פמ"ח, ועג"כ בהוספות לתו"א ד"ה אם ישים — דיאסוף היינו אורות בכלים. ו) גם המשכה דידבר הוי' אל משה נעשה ע"י ואהבת גוי, וכמוש"כ בפ"י בלקו"ת לג"פ (יא, ג). ועייניך אמרי בינה שער הק"ש ספמ"ג. ז) הארץ הדום רגלי — מפרש דמצות מעשיות מעלים הרגל — כנס"י למעלה והאדם למטה — והיינו העלאתם והתכללות של ג' (נה"י דלבר מגופא, תרין שוקין, רגל) במוחין, ע"י שנכללין מקודם במדות (וא"ו) והמדות במוחין (וי"ד), ונתי' בפרשיות בלקו"ת לג"פ (ח, א. ואילך). ח) זה שהנשמה המלוכשת בגוף פועלת היחוד דאורייתא וקוב"ה — ב' טעמים בדבר: מפני שעסקה בניצוצות דתהו שקדם לתיקון. והעיקר — שעבודתה למטה גורם, כב"א, עבודת שרשה בכל העולמות וגם מה שלמעלה מעולמות, כי היא כחבל שראשו קשור למעלה. ועיין אגרת התשובה פ"ה, קו"א לתניא בתחילתו, הגה"ה שני בתניא פ"מ. וראה ג"כ מאמר דשבת מברכין סיון ה'תשי"ב. ט) משי"כ בביאור דד"ה כי כאשר השמים ספ"ד ענין ג' הווי"ן דויסע כו' — הוא לראי' לבאר מאין ממשכין, שהוא מהידוי"ן כו'. ועיין תו"א ויצא ביאור דושבת בשלום. יוד) כח הצמיחה הפרטי, דצומח פרטי, גם הוא נמצא בארץ, ולא בגרעין, אלא שהגרעין מעורר אותו, היינו, שיצמח עשב זה ולא אחר. ראה אגה"ק סוף ס"ך. ד"ה יביאו לבוש (שי"א) פכ"ו. וככה הגדול פמ"ד. ועוד.

37

פ"י עולם נקרא בחינת אש ומים

ההערה אומרת שהרעיון "ש"עולם" הוא אש ומים נזכר שם. הקטע מבחין בין הנסתר לנגלה ומסביר שהחיית הרוחנית שבכל דבר גשמי נקראת גם "מקום", כמו "הנה מקום אתי"

הערת קה"ת

נזכר בלקו"ת בחוקותי מה, ב.

38

ודברת כם

"ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם". דיבור בדברי תורה מתפרש כהמשכת אור אין סוף אל תוך התורה.

Deuteronomy 6:7: דברים ו':6-7

וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָם בְּשֹׁכֶבְךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכֶבְךָ וּבְקוּמָה:

and thou shalt teach them diligently unto thy children, and shalt talk of them when thou sittest in thy house, and when thou walkest by the way, and when thou liest down, and when thou risest up.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

39

עולמים — פ"י תוך דבר

לפי ההערה, הקטע מצוטט שם. הדיון בלקו"ת תורה עוסק באופן שבו נמשכים המים העליונים של בינה מחכמה, וכיצד מצוות מעשיות, כגון תפילין, ממשכות מוחין עליונים כאור מקיף.

הערת קה"ת

מובא בלקו"ת ואתחנן ו, ג.

5 פסקה

40

וזהו ענין וידבר הי אל משה

הגהה בכתב יד על המהדורה הראשונה מציעה שקטע זה מכוסס על איגרת הקודש י"ב, האומרת ששם הוי' הפשוט לאורך התורה מתייחס למדת

תפארת.

הערת קה"ת

"לכמוני השפל הדל נראה דזה הוא עפ"י מה דאיתא באגה"ק סי' יב וז"ל: ולכן סתם שם הוי" ב"ה שבכל התורה מורה על מדת התפארת כו' ע"ש, ואם שגיתי ה' יכפר בעדי" — הגי' בכת"י על תו"א הנ"ל.

41 לבחינת משה שהוא מבחי' כי מן המים משיתיהו

הגהה בכתב יד קושרת זאת לפסקה י"א במאמר: "שמים הוא שם מים, שהתורה היא מחכמה". הכותב מציע שזהו הטעם לכך שהתורה נקראת "תורת משה", שכן משה "מן המים משיתיהו".

הערת קה"ת

"נראה דזהו ע"פ מש"כ לקמן בד"ה והנה זהו דרך כלל כו' ושם וז"ל שמים שם מים דאורייתא מחכמה נפקת, ואולי אפשר לתת טעם שנק' תורת משה — מטעם הזה דאורייתא מחכמה נפקת — ומשה מן המים משיתיהו וד"ל" — הגי' בכת"י על תו"א הנ"ל.

42 כי מן המים משיתיהו

בת פרעה קראה לו משה, "כי מן המים משיתיהו". אדמו"ר הוקר קושר את משה ל"מים", לחכמה שממנה באה התורה.

שמות ב': Exodus 2:10

וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבָאָהּ לְבַת־פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מְשִׁיתֶהוּ:

And the child grew, and she brought him unto Pharaoh's daughter, and he became her son. And she called his name Moses, and said: 'Because I drew him out of the water.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות ב, י.

43 שו"ה הרי היא — כסא ע"ד

בכתב היד כתוב: "היא כסא", כדרך משל כסא, במקום "היא כיסא, דרך משל".

הערת קה"ת

בכת"י: הרי היא כסאי כמו כסא: עד"מ.

44 דאנת חכים

Tikkunei Zohar, Patach Eliyahu • 17b:3-4. הקטע מופיע למטה.

תקוני זוהר י"ז ב:ג-ד' 17b:3-4 Tikkunei Zohar, Patach Eliyahu •

אנת חכים ולא חכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעא. לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאינון צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא. דין איהו גבורה. משפט עמודא דאמצעייתא. צדק מלכותא קדישא. מאזני צדק *תרין סמכי קשוט. הין צדק אות ברית. כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ת"ו בהקדמה (פתח אליהו).

45 דאנת חכים ולא חכמה ידיעא ומבין ולא מבינה ידיעא

תפילת אליהו: "אנת חכים ולא חכמה ידיעא; אנת מבין ולא מבינה ידיעא". חכמת ה' היא למעלה מחכמתנו, ובכל זאת היא יורדת אל התורה.

תקוני זוהר י"ז ב:ג-ד' 17b:3-4 Tikkunei Zohar 17b:3-4

אנת חכים ולא חכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעא. לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאינון צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא. דין איהו גבורה. משפט עמודא דאמצעייתא. צדק מלכותא קדישא. מאזני צדק *תרין סמכי קשוט. הין צדק אות ברית. כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

46 ומעשרות וקרבנות

ההערה אומרת שהאזכור של מעשרות וקרבנות כאן מתבאר באור התורה, בהעלותך.

הערת קה"ת

נתבאר באוה"ת בהעלותך ע' שסד.

6 פסקה

47 אמרו בגמרא על פסוק כרסון רמיו

דניאל רואה "כרסון רמיו" ואת עתיק יומין יושב; התלמוד שואל מדוע ננקטה לשון רבים.

דניאל ז': Daniel 7:9

תָּזַה הָיִית עַד דִּי כְרִסוֹן רַמְיָו וְעֵתִיק יוֹמִין יוֹשֵׁב; לְבוּשָׁה כְּתִלְגַּ תְּוֹר וְשַׁעַר רִאשָׁה כְּעֶמֶר נֶקָא כְּרִסְיָה שְׁכִבִין דִּי־נִוֹר גְּלָלוּהִי נוֹר דְּלִק:

I beheld Till thrones were placed, And one that was ancient of days did sit: His raiment was as white snow, And the hair of his head like pure wool; His throne was fiery flames, and the wheels thereof burning fire.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

חגיגה י"ד א: Chagigah 14a:6

קִבְלָה מִיָּנִיָּה, אוּ לָא קִבְלָה מִיָּנִיָּה? תָּא שְׁמַע: אֶחָד לְדִין וְאֶחָד לְצִדְקָה, דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: עֲקִיבָא, מַה לָּךְ אֶצְל הַגָּדָה! כָּלָךְ מְדַבְּרוּתִיךְ אֶצְל נְגָעִים וְאִהְלֹת. אָלָא: אֶחָד לְכֶסֶּא וְאֶחָד לְשִׁרְפָּרָה. כֶּסֶּא — לְיֹשֵׁב עָלָיו, שִׁרְפָּרָה — לְהָדוּם רַגְלָיו, שְׁנֵאמַר: "הַשָּׁמַיִם כֶּסֶּאִי וְהָאָרֶץ הָדוּם רַגְלָיו".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

סנהדרין ל"ח ב: Sanhedrin 38b:18

קִבְלָה מִיָּנִיָּה אוּ לָא קִבְלָה מִיָּנִיָּה? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: אֶחָד לְדִין וְאֶחָד לְצִדְקָה, דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: עֲקִיבָא, מַה לָּךְ אֶצְל הַגָּדָה? כָּלָךְ אֶצְל נְגָעִים וְאִהְלֹת! אָלָא, אֶחָד לְכֶסֶּא וְאֶחָד לְשִׁרְפָּרָה: כֶּסֶּא לְיֹשֵׁב עָלָיו, שִׁרְפָּרָה לְהָדוּם רַגְלָיו.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

ברכות י"ב ב: Berakhot 10b:12

הערת קה"ת

דניאל ז, ט. חגיגה יד, א (ראה אוה"ת נ"ך-א ע' שיג "כרסון רמיו ועיי יתיב כו' אחד לכסא ואחד לשרפרף שנאמר השמים כסאי כו"). סנהדרין לח, ב. וראה ברכות י, ב.

עולם הזה כולו, בִּתְּרָה שָׁאֵת וְיִתְּרָה עַל וְיִתְּרוֹן אֹר מִן הַחֶשֶׁךְ, מִהֶאֱרָתוֹ
בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים, שְׁמָאִיר ...

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

משמע שמעלת הרגל "בבחי" זו" היא בדוגמת מעלת הראש בבחי' הגילויים, והיינו שנעיצת תחלתן בסופן הוא באופן, שבחי' סופן — רגל, הוא כלי לבחי' תחלתן — כמו שהראש הוא כלי לשכל. וכן מובן גם מענין ד"דירה בתחתונים" מה שדוקא התחתונים הם דירה לעצמותו ית' (ובעולמות העליונים — רק גילוי, שזהו "ירידה מאור פניו ית'" (תניא פל"ו. נתי' בד"ה באתי לגני תשי"א פ"ה. ושי"ג) — שזהו לא רק לפי שהגילויים שישנם בעליונים מסתירים על העצמות, ובעוה"ז — אין הסתר זה, אלא גם) לפי שההרגש שמציאותו מעצמותו — בעוה"ז, הוא בדוגמתו והוא "כלי" ודירה להעצמות שמציאותו מעצמותו (אגה"ק סי' כ'. ביאורו"ז בשלח מג, ג, ביאורו"ז לצ"צ ע' ריד. וראה המשך ר"ה תרצ"ד (פי"ד. ובד"ה בסוכות שם בתחלתו), מזהו זה תשי"ז פ"ב. ובכ"מ). לקו"ש ח"ט ע' 75 הערה 30.

53

בנים אתה לה'

"בנים אתם לה' אלקיכם". כבנים, עם ישראל הוא המשך של אביו, ה"רגל" שלו.

דברים י"ד:1א' Deuteronomy 14:1

בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְדוּ וְלֹא־תְשִׂימוּ קֶרֶךְ בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת:

Ye are the children of the L-RD your G-d: ye shall not cut yourselves, nor make any baldness between your eyes for the dead.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יד, א.

8 פסקה

54

נעוץ תחילתן בסופן

שם מסביר אדמו"ר הוקן ש"סופן נעוץ בתחילתן" משום שלסוף יש מעלה שאין לראש; הדבר קיים רק בעולם התיקון, שבו הספירות מופיעות בתצורות שלמות, ולא בתוהו. הוא משווה זאת לכוחות הנפש: השכל שבראש נעלה בהרבה מכוח ההליכה שברגליים, אך לרגליים יש מעלה משלהן.

הערת קה"ת

ספר יצירה פ"א מ"ו. ראה גם לקמן נב, א. ראה לקו"ת תצא לה, ב. ביאורו"ז לצ"צ ח"ב ע' תר ומציין שם לכמה דרושים. וראה בלקו"ש ח"ו ע' 19 בהערה 57 "החידוש שבסוף מעשה במחשבה תחלה על נעוץ תחלתן בסופן". בארוכה באוה"ת כאן כרך ג תעג, ב מלקו"ת לגי"פ. וראה גם בד"ה ועמדו רגליו — תר"ל ע' שכ. ובד"ה ועתה יגדל נא תרל"ב כרך ב ע' שסו ואילך. באוה"ת חנוכה תתקכט, ב כי הטעם "שהוסד כן הוא כדי להיות קיום המשכת האור בעולמות שהרי הירידה הוא השפלה . . . אך כאשר ימצא בהתחתון בחי' ומדריגה מה שאין נמצא בהעליון לכך יתקיים התלבשות העליון בתחתון" ע"ש.

7 פסקה

48 והענין כי הנה כנס"י

ההערה מצטטת זאת כמקבילה לרעיון שכנסת ישראל נקראת "רגל"

הערת קה"ת

ראה סה"מ תרכ"ז [הוצאת תש"ס] עמוד סז.

49 וברא כרעא דאבוה

שם "כן הוא רגל אביו" מתאר את נצח: האהבה הטבעית הפועלת בלי שכל, הנקראת "רגליים" ונמצאת מחוץ לגוף; המדרגות הנמוכות ביותר של אדם קדמון נמשכות עד סוף עשיה, ולכן גם היהודי הפשוט ביותר יכול למסור את נפשו על קידוש ה'.

Yevamot 3a:2-4 ב"ד"א:ב"ד"א

דְּאִמְר רַבָּא: אֲמַר לִי רַב יִצְחָק פֶּר אֲבָדִימִי: אֲתִיָּא הִנֵּה" אֲתִיָּא, אֲתִיָּא "זִמְה" "זִמְה". הִשְׁתָּא דְאִמְרַתְּ כָּל מְלֵתָא דְאֲתִיָּא מִדְּרָשָׁא חֲבִיבָא לְקָה, לִיתְנִי לְאַחֲוֹת אִשָּׁה לְבִסּוּף! אֵיזִידִי דְאִיזִיר בְּאִיסּוּר אַחוּתָא, תְּנָא אַחוּת אִשְׁתּוּ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

יונת אלם רפ"ב, ראה יבמות ג, א תוד"ה מקמי. וראה לקמן עה, ב. ובמ"מ ללקו"ת ואתחנן יב, ג.

50 שהדם הוא הנפש

"כי הדם הוא הנפש" (החיות). חיי הראש זורמים בדם העובר דרך הרגליים

דברים י"ב:23ג' Deuteronomy 12:23

רַק חֹזֶק לְבָבְךָ אֲכַל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר:

Only be stedfast in not eating the blood; for the blood is the life; and thou shalt not eat the life with the flesh.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

51 וכן כמה רפואות יש שעושים ברגלים

שם אומר אדמו"ר הוקן שהרגליים (נצח והוד) מושרשות בכתר, נושאות את הגוף והראש, והראש מתרפא באמצעות הרגל — שהונחה במים חמים — משום שווריד הראש נמצאים ברגל, שכן "סופן נעוץ בתחילתן"

הערת קה"ת

ראה לקו"ת מסעי צ, ג "וגם לרפואת הראש הוא ע"י הרגל שמשמין במים חמים וכדומה לפי שיש גידי הראש בהרגל" ע"ש שמציין לכאן. וראה בסה"מ תרל"ב כרך ב ע' שעח.

52 ובבחינה זו נקרא הרגל ראש . . שסופן הוא תחילתן שבחי' הרגל נקרא ראש

פרק ל"ו מסביר שה' רצה דירה בממלכה התחתונה ביותר, העולם הגשמי הזה, שבו אורו נסתר ביותר. ההערה מביאה זאת כדי להראות שהתחתון, ה"רגל", הוא הכלי האמיתי לעצמות ה', בעוד שהעולמות העליונים מקבלים גילויים בלבד.

תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים: Tanya, Likkutei Amarim 36:5

ל"ו:ה'

וְהִנֵּה, תְּכִלִּית הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת וְיִרְדָּתָם מִמְדְּרָגָה לְמִדְּרָגָה - אֵינוֹ בְּשִׁבְלֵי עוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, הוֹאִיל וְלָהֶם יְרִידָה מְאֹד פָּנִי תִּתְבָּרָה, אֲלֵא הַתְּכִלִּית הוּא עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, שֶׁכֶּה עָלָה בְּרָצוֹנוֹ יִתְבָּרָה, לְהִיּוֹת נֶחֱת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרָה, כִּד אֶתְפַּתֵּיָּא סֵטְרָא אֲחָרָא וְאֶתְהַפֵּה חֲשׂוֹכָא לְנֹהָרָא - שְׂאִיר אֹר ה' אֵינִי־סוּף בְּרוּךְ־הוּא בְּמָקוֹם הַחֹשֶׁךְ וְהַסֵּטְרָא אֲחָרָא שֶׁל כָּל

commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

וישראל נקראו ראשית

"קודש ישראל לה', ראשית תבואתו" — הפסוק שממנו נובע הכינוי "ראשית" לישראל.

Jeremiah 2:3: ירמיהו ב'ג'

קִדְשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' יְרֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כְּלִיאֲכֶלְיוֹ יֵאָשְׁמוּ רָעָה תְּבֹא אֲלֵיהֶם נֶאֱסִיחַ

Israel is the L-RD'S hallowed portion, His first-fruits of the increase; all that devour him shall be held guilty, evil shall come upon them, saith the L-RD.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

וירא ראשית לו

מברכת משה לגד: "וירא ראשית לו"; אדמו"ר חזקן מצטט את הביטוי "ראשית".

Deuteronomy 33:21: דברים ל"א:כ"א

וַיֵּרָא יְרֵאשִׁית לוֹ כִּי־שֵׁשׁ חֲלֻקֹת מַחֲקֵק סָפוֹן וַיֵּתֵא רֵאשִׁי עִם צִדְקָתָהּ Havayah עֲשֶׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם־יִשְׂרָאֵל:

And he chose a first part for himself, For there a portion of a ruler was reserved; And there came the heads of the people, He executed the righteousness of the L-RD, And His ordinances with Israel. .

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לג, כא.

נטלו ממנו אלף אורות (ובשבת חוזרין)

לפי ההערה, לקוטי תורה שם מצטט מפרי עץ חיים, שער השבת פרק ח', על "ישמח משה": אלף חלקי אור. הקטע דן ב"אלף אלפים" הנמשכים ממקור החיים והתענוג.

הערת קה"ת

בלקו"ת ברכה צג, ג "פע"ח שער השבת פ"ח בענין ישמח משה כו' אלף חלקים של אור כו". וראה לקו"ת להאריז"ל סי'פ תשא. שם ר"פ ויקרא. עיין בזה בספר הלכותים בהעלותך עה"פ והאיש משה ענו מאד. ולפענ"ד נראה, שהאלף אורות או המשכה הנ"ל אין זה ענין של תוספות אור בנשמה שתוכל להוסיף כח בעבודתה אבל נשאת במדריגתה. . אלא כי ענינים הנ"ל הם ע"ד השינוי מאברם לאברהם. לקו"ש ח"ו ע' 245 ע"ש בארוכה. קטע מכאן מובא בד"ה פסל לך תרל"ב ע' פב. בענין אלף אורות — ראה ד"ה ישמח משה תרל"ח. בסה"מ תרמ"ג ע' לא כי שאין הגוף מודרך ע"י מצות מעשיות ומפרש שכאן בתו"א "אמר רק מוחו ולבו זכים היינו שיוזכרו המוח והלב להבין גדולת אוא"ס ב"ה ויהי מקושר לאלקות. . צ"ל דקדוק לשונו הקי שע"י מצות מעשיות נע' מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה מהו המספר אלף פעמים דוקא, ולמה מוחו ולבו דוקא". ראה ג"כ לקו"ש חכ"ב ע' 349. חכ"ג ע' 335.

(ובשבת .. חלקו)

ההערה שבסוגריים על שבת מופיעה גם בכתבי היד, ולכן אינה תוספת מאוחרת.

הערת קה"ת

המוסגר נמצא גם בכת"י מאמרי אדה"ז.

לך רד מגדולתך

רבי אלעזר: לאחר חטא העגל אמר ה' למשה: "רד מגדולתך! כלום נתתי לך

נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן

ספר יצירה מתאר את עשר הספירות: "סופן נעוץ בתחילתן ותחילתן בסופן, כפתילה הקשורה בגחלת". אדמו"ר חזקן משתמש בכך כדי לבאר את מעלת המדרגה הנמוכה ביותר.

Sefer Yetzirah 1:7: ספר יצירה א'ז'

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר:

The decade of existence out of nothing has its end linked to its beginning and its beginning linked to its end, just as the flame is wedded to the live coal; because the L-rd is one and there is not a second one, and before one what wilt thou count?

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

אור ישר ואור חוזר

הצמח צדק מציין שזה שונה מן ה"עגולים", שאין בהם ראש או סוף כלל: כאן יש ראש וסוף, אלא שמלמעלה חכמה היא הראש ומלכות הסוף, ומלמטה — להפך. בואתחנן הוא דן מדוע ההתחלה נעוצה דווקא בסוף ולא באמצע.

הערת קה"ת

באוה"ת בראשית תתרכו, א מציין ע"ז "אינו דומה לבחי" עגולים, שבבחי" עגולים לא יש כלל ראש וסוף. . אבל כאן הכוונה שיש ראש וסוף רק שמלמעלה למטה החכמה ראש והמלי סוף ומלמטה למעלה בהיפוך". וראה באוה"ת פ' ואתחנן ע' קעד וע' רצג ואילך למה דוקא נתב"ס ולא באמצע.

וישראל נקראו ראשית

הגהה בכתב יד על המהדורה הראשונה של תורה אור מפנה למאמרים אלה של אדמו"ר האמצעי בעניין היות ישראל "ראשית".

הערת קה"ת

"ע' תו"ח פ' חיי שרה בד"ה והנערה טובת מראה כו' בסי' כו. בד"ה ומעתה יש להקדים עוד ענין אי כו' [##]". הג"ה בכת"י על תו"א הנ"ל.

וישראל נקראו ראשית

רש"י מביא את דברי חז"ל שהעולם נברא "בשביל ישראל שנקראו ראשית", מירמיהו ב', ג

Rashi on Genesis 1:1: רש"י על בראשית א'ב:ב'

בראשית ברא אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו (משלי ח'), ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו (ירמיה ב'); ואם זאת לפיכך שפשוטו, כך פרשה בראשית בריאת שמים וארץ, והארץ היתה תהו ובהו וחשך ויאמר אלקים יהי אור ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות כך, הנה לו לכתב בראשונה ברא את השמים וגו' שאין לה ראשית במקרא שאינו דבוק ...

IN THE BEGINNING GOD CREATED — This verse calls aloud for explanation in the manner that our Rabbis explained it: G-d created the world for the sake of the Torah which is called (Proverbs 8:22) "The beginning (ראשית) of His (G-d's) way", and for the sake of Israel who are called (Jeremiah 2:3) "The beginning (ראשית) of His (G-d's) increase". If, however, you wish to explain it in its plain sense, explain it thus: At the beginning of the Creation of heaven and earth when the earth was ...

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's

גדולה אלא בשביל ישראל? עכשיו שחטאו ישראל, מה לי כך?"

ברכות ל"ב א:י"ד Berakhot 32a:14 "וידבר ה' אל משה לך רד". מאי "לך רד"? אמר רבי אלקעזר: אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, רד מגדולתך! כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל. ועכשיו ישראל חטאו — אתה למה לי? מיד תשש כוחו של משה, ולא היה לו כח לדבר. וכינו שְׁאָמַר "הָרָף מִמֶּנִּי וְאֶשְׁמִידם", אמר משה: דָּבָר זֶה תְּלוּי בִּי! מִיָּד עֲמַד וְנִתְחַזַּק בְּתַפְלָה, וּבְקֶשֶׁת רַחֲמִים.

"And the L-rd spake unto Moses, Go, get thee down" (Exod. xxxii. 7). What means "Go, get thee down"? R, Eleazar said: The Holy One, blessed be He, spake to Moses, "Moses, get thee down from thy greatness. Have I given thee greatness but for the sake of Israel? And now that Israel has sinned, what art thou to Me?" Immediately the strength of Moses was weakened, and he had not the power to speak. But when He said, "Let Me alone, that I may destroy them" (Deut. ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות לב, א. פדר"א פרק מה. ראה רש"י תשא לב, ז.

64

לך רד

רש"י על "לך רד" מביא אותה הוראה: "רד מגדולתך; לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם".

Rashi on Exodus 32:7:2"ב:י"ד על שמות ל"ב א:י"ד

לך רד. מְגַדְלָתְךָ – לא נתתי לך גְּדֻלָּה אֶלָּא בְּשִׁבְלִים (ברכות ל"ב), בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה נִתְּנָה מִשֶּׁה מִפִּי בֵּית דִּין שֶׁל מַעֲלָה (תנחומא):

GO, GO DOWN from your high position; I have given you distinction only for their sake! (Berakhot 32a). At that moment Moses was excommunicated by a decree of the heavenly court (Midrash Tanchuma, Ki Tisa 22).

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

65

שש מאות אלף רגלי העם

משה אומר לה: "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב". אדמו"ר. הזקן קורא "רגלי" כפשוטו: ישראל הם רגליו של משה.

Numbers 11:21א"כ:י"א במדבר

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אֹמֵרָתְךָ בְּשֵׁר אֶתָּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים:

And Moses said: "The people, among whom I am, are six hundred thousand men on foot; and yet Thou hast said: I will give them flesh, that they may eat a whole month!"

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר יא, כב.

66

שו"ה שלו — בקרב

לאחר "אשר אנכי בקרב" מוסיף כתב היד: "שהוא היה בקרבם"

הערת קה"ת

בכת"י נוסף: שהוא היי בקרבם: והם.

67

מוחו ולבו זכים

המגיה מעיר: "כמו מים זכים, והבן" — קישור בין זיכור המוח והלב לדימוי של מים זכולים.

הערת קה"ת

"כמו מים זכים והבן". הגיה בכת"י על תו"א.

68

אלף פעמים ככה

הצמח צדק דן עוד ב"אלף פעמים" במקומות אלה.

הערת קה"ת

ע' באוה"ת בראשית ח"ו תתרכו, ב ואילך, ובפ' בחוקותי ע' רד. ובתורת שמואל תרכ"ז ע' עא מוסיף: והיינו לפי שכל ישראל מעורבים זב"ז תחתון בעליון ועליון בתחתון כו' עכ"ל. וראה לקמן עה, ב. ובמ"מ ללקו"ת ואתחנן יב, ג.

9 פסקה

69

הדום . . להגביה

הצמח צדק מסביר את "להגביה" את הרגל: "שלא ירדו רגליה למוות" (ראה זוהר א, רכ"א, ב'), שכן כאשר בני אדם משפילים את עצמם לתאוות גשמיות, גם ההשפעה מלמעלה יורדת להיכלות הקליפה, משום ש"יעקב חבל נחלתו"; זהו סוד גלות השכינה.

הערת קה"ת

באוה"ת פ' בראשית א, א מצייין ע"ז וז"ל: ר"ל שלא יהיו רגליה יורדות מות ע' זח"א ויחי דף רכא, ב והיינו שמשפילים א"ע בתאוות גשמיות שמוה נמשך שגם למעלה נשפל ההמשכה בהיכלות הקליפות כי יעקב חבל נחלתו כמ"ש ע"פ ואני נתתי לכם שכס אחד וז"ס גלות השכינה" עכ"ל ע"ש. וכ"ה באוה"ת נ"ך ח"א ע' שיב.

70

צדקה תרומם גוי

"צדקה תרומם גוי, וחסד לאומים חטאת". אדמו"ר הזקן מפרש "תרומם" כהעלאה מלמטה למעלה, ואת "גוי" לפי שלוש אותיותיו.

משלי י"ד:ל"ד Proverbs 14:34

צְדָקָה תְּרֹמֵם־גּוֹי וְחֶסֶד לְאֻמִּים חֲטָאת:

Righteousness exalteth a nation; But sin is a reproach to any people.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי יד, לד. ראה פ"י הפסוק באוה"ת משלי נ"ך כרך א ע' תר.

71

אותיות ג' ו' י'

הצמח צדק כותב: ראה "השמים כסאי", על "והארץ הדום רגלי", המתייחס לנפש האלקית, ועל המאמר "ושמתי כדכד שמשותיך", המסביר זאת על הנפש הבהמית.

הערת קה"ת

באוה"ת בראשית כרך ג חנוכה תתקלא, ב מצייין "וע' בד"ה השמים כסאי בד"ה והארץ הדום רגלי . . דקאי על נה"א, ובד"ה ושמתי כדכד פ"י דקאי על נה"ב. [לקו"ת ראה כה, א "הטאתם של ישראל הוא הגורם חסד לאומים"]. וראה שם תתתלו, ב. אוה"ת נ"ך ע' תר מצייין לכאן. סה"מ תרל"ח ע' ער. ראה לקמן לה, ד שמגביה את בחי' היידיד שבאה למעלה מעלה.

72

בבחינת גוי שהם אותיות ג' ו' י' . . חסד דין רחמים

דיון נוסף של הצמח צדק ב"גוי" כגימ'ל"ו"ו"ו"ד ובשלוש המידות

הערת קה"ת

ראה באוה"ת בראשית כרך א קלח, ב. כרך ו תתתלו, ב. וראה לקו"ש חל"ג ע' 226 הערה 27.

למה נקרא שמה ארץ שרצתה

הצמח צדק כותב שבמקום אחר מוסבר "השמים כסאי" כרצוא (אהבה), ו"הארץ הדום רגלי" כשוב (יראה), ואילו ב"כח אמר ה' השמים החדשים" הארץ היא רצוא והשמים שוב. הוא מיישב שגבורה היא לפעמים יראה (שוב) ולפעמים אהבה בוערת (רצוא), ושאבה יכולה לעלות מלמטה (רצוא) או להימשך מלמעלה (שוב), כמו אהבת אברהם ואהבת אהרן; שני הפירושים נכונים, כל אחד בהקשרו.

בראשית רבה ה'ז:5 Bereshit Rabbah

... א"ל הקדוש ברוך הוא אמר לה האריכי הרחיבי קבלי אוכלוסיוך הה"ד (ישעיה נד) הרחיבי מקום אהלך למה כי ימין ושמאל תפרוצי וגו'.

The way of the world is that a person empties a full vessel into an empty vessel. Can one, perhaps, pour a full vessel into a full vessel? The world in its entirety is all water, and yet you say "to one place"? But from here [we see] that a smaller space was able to contain a greater amount [than its size]. Kohelet and in Vayikra Rabba 19:9>. Similarly, "Moses and Aaron gathered the assembly [to the front of the rock]" (Numbers 20:10). It [the front of the rock] was ...

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ב"ר ה, ז. באוה"ת שה"ש כרך א ע' שיה כ': "וכמ"כ נת' במ"א ענין השמים כסאי הוא רצוא אה"ר וכו' והארץ הדום יראה שוב, וצ"ע שבד"ה כאשר השמים החדשים נת' ארץ רצוא ושמים שוב וכו' וכן בכמה דוכתי בענין חתן וכלה דו"נ כלה כלתה נפשי וחתן חות דרגא, . . ויש לומר כי לפעמים מפרשים גבורה יראה ואז הוא בחי' שוב ולפעמים מפרשים גבורה רשפי אש ואז הוא רצוא, וכן חסד הפ"י אהבה, אך יש אהבה שממטה למעלה היא רצוא ויש אהבה שמלמעלה למטה והיא בחי' שוב, ועמ"ש מענין כי בחי' אהבה אלו בד"ה בהעלותך את הנרות שהוא ההפרש בין אהבה דאברהם ובין אהבה דאהרן כה"ג, ולכן כי הסבורות שבענין רצוא ושוב נכונות והכל לפי הענין" עכ"ל שם.

למה נקרא שמה ארץ שרצתה

המדרש אומר: "למה נקרא שמה ארץ? שרצתה לעשות רצון קונה". הדבר קושר את "ארץ" לרצון.

בראשית רבה ה'ח:8 Bereshit Rabbah

ויקרא אלקים ליבשה ארץ - למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה רבי נתן בשם ר' אחא ור' ברכיה בשם רבי יצחק אמר אני אל שדי אני שאמרתי לשמים וארץ די שאלמלא כן היו מותחים והולכין עד עכשיו ולמקוה המים קרא ימים א"ר יוסי ב"ר חלפתא והלא ים אחד הוא ומה ת"ל ימים אלא אינו דומה טעם דג העולה מעכו לעולה מצידון ולעולה מאספמיא:

"G-d called the dry land Earth, and the gathering of the waters He called Seas, and G-d saw that it was good" (Genesis 1:10). "G-d called the dry land Earth [eretz]." Why was it called eretz? It is because it hastened [ratzeta] to perform the will of its Maker. Rabbi Natan in the name of Rabbi Aha, and Rabbi Berekhya in the name of Rabbi Yitzhak said: "I am G-d Almighty [shadai]" (Genesis 17:1) - I am the One who [she] said to the heavens and the earth: Enough [dai]. ...

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

חסד דין רחמים

מצוטט בעניין חלוקת המידות לחסד, דין ורחמים

הערת קה"ת

ראה אוה"ת ואתחנן ע' רצו.

נה"י אינו אלא התפשטות חג"ת וענפיה

שם נצח, הוד ויסוד מושוים לכליות ה"יועצות" כיצד לתת: הן אינן מוסיפות מידות חדשות, אלא קובעות כיצד תועבר ההשפעה

הערת קה"ת

ראה לקמן נ, ד שענין נה"י הוא עד"מ כליות יועצות איך להשפיע. וראה באוה"ת שבת שובה ע' איתקד.

פסקה 10

בכל נפשך

"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". "בכל נפשך" מתפרש ככל כוחות הנפש, עד לנמוכים ביותר

דברים ו'ה:5 Deuteronomy

וְאַהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ וּבְכָל-מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

שו"ה בכחינת — תרום ותגביה

כתב היד הופך את סדר שני הפעלים ומוסיף "כמו שנתבאר לעיל": "יתרוםם ויתנשא, כנ"ל".

הערת קה"ת

בכת"י: תגביה ותרום כנ"ל.

פסקה 11

שמים שם מים

ההערה אומרת שהפירוש של "שמים" כ"שם מים" מבואר בהרחבה שם

הערת קה"ת

ע' באוה"ת פ' עקב ע' תרה בארוכה.

דאורייתא מחכמה נפקת

הזוהר מלמד שהתורה יצאה מחכמה עילאה; לכן היא "שמים", "שם מים", מי החכמה.

זח"ב קכא, Zohar II, 121a

הערת קה"ת

זח"ב קכא, א. וראה שם פה, א.

דאורייתא מחכמה נפקת

הערת קה"ת מפנה גם לקטע זה בוהר לעניין יציאת התורה מחכמה

ספר זוהר, יתרו כ"א:שע"ח-כ"ב:שפ"ט Zohar, Yitro 21:378-22:389 According to R. Judah, "father" represents Wisdom (Hokhmah) and "mother" Understanding (Binah). Said R. Judah: 'Both interpretations mean one and the same thing, for we have been taught that the Torah emanated from the Supernal Wisdom.' R. Jose said that the Torah emanated from Understanding, for it says: "to perceive the words of understanding" and "forsake not the Torah of thy mother".

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

ובחי בית היינו בכל מאדך

הקטע מצוטט שם בביאור "בכל מאדך".

הערת קה"ת

מובא באוה"ת במדבר כרך ו ע' איתתקו ע"ש בפ"י בכל מאדך.

90

בכל מאדך

"בכל מאדך": אהבה שמעבר למידה, המזוהה כאן עם ה"בית" המקיף

דברים ו:5:6 Deuteronomy

וְאַהֲבָתָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

91

אך אי זה בית . . בכל מאדך שהוא בבחי מקיף

הצמח צדק מפנה שם לקטע זה, המזוהה את ה"בית" עם "בכל מאדך" כמקיף

הערת קה"ת

באוה"ת במדבר כרך ג פ' בלק (בהוצאה חדשה) בהוספות ע' 74 מציין לכאן.

92

בגגו ובקירותיו

בנוסח שם, אחרי "גגו וקירותיו" נוספו המילים: "[ועיין מה שכתוב במאמר 'מזמור שיר חנוכת הבית']"

הערת קה"ת

בסה"מ תרל"ה ע' רמ נוסף: [ועמ"ש בד"ה מזמור שיר חנוכת הבית].
= לקו"ת ברכה צח, ד ואילך.

93

רוחו ונשמתו אליו יאסף

הפסוק מפסקה 4: ה' אוסף אליו את רוחו ונשמתו של מי ששמים אליו לבו; כאן הוא מתאר את האור המקיף הנמשך בתפילה

איוב ל"ד: Job 34:14

אִם־יָשִׁים אֱלֹוֹ לְבוֹ רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֱלֹוֹ יֵאָסֵף:

If He set His heart upon man, If He gather unto Himself his spirit and his breath;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב לד, יד. ע' באוה"ת פ' כי תצא ע' תתקכח.

94

כריעות והשתחויות באבות ובהודאה תחלה וסוף

הגמרא מונה את ברכות העמידה שבהן כורעים: ברכת אבות (הברכה הראשונה) וברכת הודאה, בתחילתן ובסופן

ברכות ל"ד א: Berakhot 34a:14

תְּנוּ רַבְּנָנִי: אֵלּוּ בְּרָכוֹת שְׁאֵדָם שׁוֹחָה בָּהֶן: בְּ"אַבוֹת", תְּחִלָּה וְסוֹף. בְּ"הוֹדָאָה", תְּחִלָּה וְסוֹף. וְאִם בָּא לְשׁוּחַ בְּסוֹף כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, וּבְתַחֲלִיל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה — מְלַמְּדִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁחָה.

Our Rabbis have taught : These are the benedictions at which a man bends low ; at the beginning and end of the "Patriarchs" and at the beginning and end of the "Thanks-giving." Should anyone come to bend low at the end and beginning of every benediction, we tell him not to do so.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

82

שו"ה אי רץ כוי

בכתב היד חסרות המילים "וכוי" אחרי "א, רץ"; ההערה מציינת שנראה שהן מיותרות

הערת קה"ת

בכתי"י אין תי' "כוי". — ולכאורה הוא מיותר.

83

ותושב"כ . . שהן שמותיו של הקב"ה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

רמב"ן עה"ת בהקדמה, יונת אלם פכ"ט.

84

שו"ה אבל תורה — בנפש

בכתב היד חסרות המילים "בנפש" בכיטוי "על ידי השגת הרצון בנפש"

הערת קה"ת

בכתי"י ליתא תי' זו.

85

ושלשה נקראו ארץ

מאמר הרבי על הפסוק, המצוטט בעניין שלושת הדברים הנקראים "ארץ"

הערת קה"ת

ראה ד"ה השמים כסאי תשמ"א. בהג"ה בכתי"י מחסיד על תו"א מעיר כאן "ע' בד"ה כי כאשר השמים, עיין ותבין זאת, כי לכאורה עד כה דבריו שכנסו" נקי רגל רק מצות ותושבע"פ נקי ארץ". ראה גם אוה"ת בראשית כרך ו תתרלז, א.

86

ושלשה נקראו . . דבר ה'

בכתיב היד האלה המשפט כולו על שלושת הדברים שנקראים "ארץ" מופיע בסוגריים, כהערת אנב

הערת קה"ת

בבוך 1092, 2044 כ"ז נמצא במוסגר.

87

ארץ ארץ שמעי דבר ה'

הנביא אומר "ארץ ארץ ארץ שמעי דבר ה'"; שלוש הפעמים "ארץ" נקראות כרמז לשלושת הדברים המכונים "ארץ"

ירמיהו כ"ב:29 Jeremiah 22:29

אַרְץ אֶרֶץ אֶרֶץ שְׁמַעִי דְּבַר־ה'

O land, land, land, Hear the word of the L-RD.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמ"י כב, כט. בבוך 1824 נוסף: שכולם הם בחי' דבר ה'. בבוך הנ"ל מתיי ושלשה נקראו ארץ עד סיום הקטע הוא במוסגר. ושם במקום "ושלשה נקראו" נכתב (וגם נקר).

12 פסקה

88

אי זה בית

"איזה בית אשר תבנו לי" — המרכיב השלישי בפסוק, המתפרש כאן כ"בית" התפילה

ישעיהו ס"ו:1 Isaiah 66:1

כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כְּסֵאִי וְהָאָרֶץ הֶדֶם רַגְלִי אֵי־זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי:

Thus saith the L-RD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

95 דלית מחשבה תפיסא ביה כלל

תפילת אליהו: "לית מחשבה תפיסא בך כלל"

תקוני זוהר י"ז א"י-י"ב Tikkunei Zohar 17a:10-12

אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא בך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (נ"א אתכסיא) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש בך.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

96 ולא מכל מדות

תפילת אליהו: "הי לאו מכל אינון מדות כלל"

תקוני זוהר י"ז ב"ה-י"ז Tikkunei Zohar 17b:5-7

אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין. ולא משפט ידיעא דאיהו רחמי ולא מכל אלין מדות כלל. קום רבי שמעון ויתחדשון מלין על ידך דהא רשותא אית לך (נ"א אתיהיב לך) לגלאה רזין טמירין על ידך מה דלא אתיהיב רשו לגלאה לשום בר נש עד כען. קם רבי שמעון פתח ואמר לך יי הגדולה והגבורה וכי

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

97 שו"ה וסובב — זה אביט . . אל זה אביט

בכמה כתבי יד חסרות המילים "וסובב" ועד "ואל זה אביט"; ההערה מציעה שייתכן שהן תוספת של הצמח צדק

הערת קה"ת

בכמה כתי"ל ליתא, ואולי זה הוספה מכ"ק אדמו"ר הצ"צ.

98 ואל זה אביט

"ואל זה אביט: אל עני ונכה רוח". הפסוק הבא, שאדמו"ר הזקן מיישם על התפילה.

ישעיהו ס"ו:ב' Isaiah 66:2

וְאֶת־כָּל־אֲלֹהֵי יְדֵי עֲשָׂתָה וַיְהִי כָל־אֲלֹהֵי נְאֻם־ה' וְאֶל־זֶה אֲבִיט אֶל־עֲנִי וְנִכְה־רוּחַ וְחָרָד עַל־דְּבָרִי:

For all these things hath My hand made, and so all these things came to be, saith the L-RD; but on this man will I look, even on him that is poor and of a contrite spirit, and trembleth at My word.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י סו, ב. ראה לקמן יח, ד. לקו"ת ואתחנן ג, ג. וראה אוה"ת פי יוחי כרך ב תי, ב.

99 שמצינו במשה שבחטא העגל

Likkutei Torah of the Arizal: הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד

הערת קה"ת

ראה לקו"ת להאריז"ל ס"פ תשא. שם ר"פ ויקרא. פע"ח שער השבת פ"ח.

13 פסקה

100 ואת כל אלה ידי עשתה ויהיו כל אלה נאם ה'

הפסוק הבא אחרי "השמים כסאי": "ואת כל אלה ידי עשתה, ויהיו כל אלה,

נאום ה'; ואל זה אביט, אל עני ונכה רוח"

ישעיהו ס"ו:ב' Isaiah 66:2

וְאֶת־כָּל־אֲלֹהֵי יְדֵי עֲשָׂתָה וַיְהִי כָל־אֲלֹהֵי נְאֻם־ה' וְאֶל־זֶה אֲבִיט אֶל־עֲנִי וְנִכְה־רוּחַ וְחָרָד עַל־דְּבָרִי:

For all these things hath My hand made, and so all these things came to be, saith the L-RD; but on this man will I look, even on him that is poor and of a contrite spirit, and trembleth at My word.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

101 עיניך יונים

"עיניך יונים" — המבט, המקושר כאן למחשבה

שיר השירים א':ט"ו Song of Songs 1:15

הִנֵּה קָפָה רַעֲיָתִי הִנֵּה קָפָה עֵינֶיךָ יוֹנִים:

Behold, thou art fair, my love; behold, thou art fair; Thine eyes are as doves. .

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

102 וכריעות והשתחויות

שם אדם מודה שאינו ראוי מצד עצמו להתרומם ולהיכלל באור ה', ואף על פי כן אור אין סוף יורד ומתגלה מעצמו בתורה; לכן, באמצעות לימוד התורה, הוא יכול להמשיך אותו על נפשו

הערת קה"ת

ראה לקמן מה, ג. ובלקו"ת שה"ש מה, ג.

14 פסקה

103 לא הביט און ביעקב

ברכת בלעם: "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, ה' אלקיו עמו". הפסוק נקרא כאן כמתייחס לאור המקיף, שאינו תלוי בזכויותיו של האדם

במדבר כ"ג:כ"א Numbers 23:21

לֹא־הִבִּיט אֲנִי בַּיַּעֲקֹב וְלֹא־רָאָה עֲמַל בְּיִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקָיו עִמּוֹ וְתִרְוַעַת מִלֵּךְ בּוֹ:

None hath beheld iniquity in Jacob, Neither hath one seen perverseness in Israel; The L-RD his G-d is with him, And the shouting for the King is among them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר כג, כא.

104 בוחן לבות וכליות

"אלקים צדיק בוחן לבות וכליות". האור הפנימי תלוי בבחינה זו של רגשותיו האמיתיים של האדם

תהילים ז':י" Psalms 7:10

יְגַמְרֵנָּה רֶעַךְ רָשָׁעִים וְתִכְנֹן צָדִיק וּבֹחַן לְבָבוֹת וּכְלִיּוֹת אֱלֹקִים צָדִיק:

Oh that a full measure of evil might come upon the wicked, And that Thou wouldst establish the righteous; For the righteous G-d trieth the heart and reins.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

משלי י"ז:ג' Proverbs 17:3

מִצָּרָף לְכֶסֶף וּכּוּר לְזָהָב וּבֹחַן לְבָבוֹת ה'

The refining pot is for silver, and the furnace for gold; But the L-RD trieth the hearts. .

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערות קה"ת

ע"פ תהלים ז, י. וראה בסה"מ תקס"ה ח"ב ע' תשיד שמביא הפסוק בוחן לבבות הי' (משלי יז, ג).

Likkutei Torah

הפרשה החסידית

על המהדורה

Hebrew text of Torah Ohr and Likkutei Torah and their marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes): © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

likuteitorah.com. תורגם מהמהדורה האנגלית של CC BY-NC 4.0: ביאורים והערות המקורות. תרגום: CC BY 4.0.

דרך Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY); Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY); Daat Shemot Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); OYW (Public Domain); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silberman, 1929-1934 (Public Domain); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA).

כשלשון המאמר לצדו, (openai/gpt-6-luna-pro:batch), בעזרת בינה מלאכותית likuteitorah.com התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

· 5725 (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו · Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309). למה ללמוד, וברכות הרבי. likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/

© likuteitorah.com. או לספריית ליובאוויטש Sefaria מיזם חינוכי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל-

likuteitorah.com/he/torah-ohr/bereishis/1/ מתוך

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק